

INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK
OCH SPECIALPEDAGOGIK

BILDNINGENS PIONJÄRER OCH DERAS UTMANINGAR

Liberal Arts som motstånd mot instrumentell
utbildning

Victor Johansson

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	PEDG14
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Vt/2017
Handledare:	Caroline Runesdotter
Examinator:	Karin Wass
Rapport nr:	VT17 IPS PEDG14:6

Abstract

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	PEDG14
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Vt/2017
Handledare:	Caroline Runesdotter
Examinator:	Karin Wass
Rapport nr:	VT17 IPS PEDG14:6
Nyckelord:	Liberal Arts, instrumentell utbildning, bildning, motstånd, humaniora

Syfte:	Syftet med studien var att närmare undersöka hur det går att förstå studierna av Kandidatprogrammet i Liberal Arts vid Göteborgs Universitet utifrån studenternas upplevelser av att studera en icke-instrumentell utbildning.
Teori:	Som teoretiskt perspektiv användes Foucaults maktperspektiv samt Foucaults perspektiv på motmakt och motstånd. Även begrepp från Stephen Ball användes.
Metod:	Metoden var en fallstudie med fenomenologisk och hermeneutisk utgångspunkt. Fallstudien bestod av registerdata, enkätstudie och intervjustudie. Den kvalitativa intervjustudien var central och fokus låg på studenternas egna upplevelser.
Resultat:	Resultatet visade att studenterna bemöttes med oförståelse och ifrågasättande av omgivningen vilket bidrar till att det sker en ”utgallring” av studenter från programmet. Endast de mest övertygade blir kvar och stärks i sin tro på de förmågor programmet ger. Programstudenterna uppfattar och utövar explicit och implicit ett motstånd mot övriga utbildningssystemet och instrumentell utbildning. Det sker alltså en normaliseringsprocess riktad mot programmet och dess studenter men studenterna utövar ett motstånd mot denna normaliseringsprocess och vägrar de normaliserande diskurserna tillträde och påverkan.

Till medstudenterna på Kandidatprogrammet i Pedagogik HT14.

Tack för de fina åren.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1. Introduktion	5
1.2. Syfte och frågeställning	6
1.3. Bakgrund	7
1.3.1 Globaliseringen och universitetets förändringar.....	7
1.3.2. Humaniora – universitetets sjuka barn	9
1.3.3. Bildning och Liberal Arts.....	10
1.3.4. Liberal Arts vid Göteborgs Universitet	11
1.4. Tidigare forskning.....	12
2. Teori	15
2.1. Maktutövning enligt Foucault – produktionen av subjekt	15
2.2. Makt och motstånd.....	16
3. Metod	17
3.1. Metodval och forskningsdesign.....	17
3.2. Metodologi.....	18
3.3. Urval och material.....	19
3.4. Genomförande	20
3.4.1. Registerdata	21
3.4.2. Enkätstudien.....	21
3.4.3. Intervjustudien	21
3.4.4. Materialbearbetning	22
3.4.5. Analysförfarande.....	23
3.5. Etiska hänsynstaganden.....	24
4. Resultat	25
4.1. Bemötande	25
4.2. ”Utgallring”	26
4.3. Förmågor	28
4.4. Motstånd	31
4.5. Analys och tolkning	33
5 Diskussion	35
5.1. Resultatdiskussion.....	35
5.1.1. Slutsatser och besvarande av frågeställningar	35
5.1.2. Instrumentell och icke-instrumentell utbildning.....	35
5.1.3. Tidigare forskning.....	36
5.1.4 Implikationer.....	37
5.2 Metoddiskussion	38
5.3 Slutord	39
6. Referenslista	41
7. Appendix 1 - Enkät.....	44
8. Appendix 2 - Intervjuguide.....	47

1. Inledning

1.1. Introduktion

Under de senaste decennierna har koncepten "kunskapssamhälle" och "kunskapsekonomi" utvecklats till globala diskurser (Spring, 2008). I kunskapsekonomin är det information, kunskap och innovation snarare än industri och produktion som skall generera ekonomisk tillväxt och utgöra länders främsta konkurrensverktyg. I kunskapsekonomin har universitetet fått en central roll. Universitetet har blivit ett nav i den kunskapsintensiva ekonomin både genom högspecialiserad utbildning och genom att producera ekonomiskt värdefull kunskap, vilket omdefinierar universitetet som en ekonomisk aktör (Shields, 2013). Universitetet skall genom utbildning utrusta medborgarna med ekonomiskt produktiva kunskaper och kompetenser. Enligt samma rationalitet bör också medborgarna i kunskapssamhället se universitetet som något som förbereder dem för arbetsmarknaden och får dem att fullfölja önskvärda karriärvägar.

Filosofen Martha Nussbaum menar att det pågår en "tyst kris" (Nussbaum, 2010) i vilken humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen som hon kallar "education for freedom" trängs ut från både lägre och högre utbildning på bekostnad av mer tekniska och ekonomiskt produktiva ämnen och kunskaper som hon kallar "education for profit" (Nussbaum, 2009). Nussbaum är kritisk mot denna utveckling i dubbel bemärkelse. Hon menar dels att det är en förenkling att humaniora inte skulle vara ekonomiskt produktiv, dels menar hon att humaniora ger människor verktygen för att vara demokratiska medborgare genom bland annat kritiskt tänkande, samarbetsförmåga och tolerans, förmågor som är centrala för det demokratiska samhällets fortlevnad.

Trots att universitetet idag i mindre utsträckning ses som en institution för bildning, personlig utveckling och demokratiskt upprätthållande utan snarare ses som en institution där individen förvärvar för arbetslivet relevanta kompetenser och humankapital (Liedman, 2011; Gustavsson, 2009; Spring, 2008) så finns det tendenser som bryter mot detta. Ett tydligt exempel är Kandidatprogrammet i Liberal Arts vid Göteborgs Universitet. Programmet erbjuder en "avancerad utbildning i klassisk humanvetenskap" (Göteborgs Universitet, 2017a) och är ett tvärvetenskapligt program där "filosofi, idéhistoria, litteraturvetenskap och klassiska språk (inklusive arabiska) studeras i samspel med varandra och med ämnen som exempelvis fysik, astronomi, matematik, biologi, vetenskapsteori, filologi och retorik" (ibid.). Examen från programmet leder inte till någon yrkesexamen utan en filosofie kandidatexamen

i Liberal Arts, en examen utan någon självklar karriärriktning eller specialkompetens, eller med en mer banal term ett program där man ”inte blir något särskilt”. Som sådan kan programmet ses som avvikande i relation till den utveckling som har skett och sker i det allt mer rationaliserade, ekonomiserade och nyliberala utbildningssystemet i Sverige. Programmet ger visserligen studenterna bildning, förmåga till kritiskt tänkande och argumentation, etc. förmågor som Nussbaum (2009; 2010) framhåller som livsviktiga i en demokrati, men programmet ger inte några i en mer snäv mening ekonomiskt nyttiga kompetenser.

I följande uppsats ämnar jag närmare undersöka kandidatprogrammet i Liberal Arts vid Göteborgs Universitet med fokus på studenterna. Det övergripande forskningsproblemet rör sig kring frågan; hur kommer det sig att i en tid av ekonomiskt instrumentaliserad universitetsutbildning, studenter studerar ett bildande program utan någon direkt professionsinriktning? I den här uppsatsen används begreppet *instrumentell utbildning* för att beskriva specialiserad eller professionsinriktad utbildning som väljs som medel med specifika jobb eller karriärvägar som mål. ”Instrumentell” har alltså här den mer snäva (rational choice) definitionen som medel för målet ekonomisk nytta (Engdahl & Larsson, 2011). En alternativ inställning till universitetsstudierna skulle kunna tänkas vara studier för kunskapernas egen skull eller för personlig utveckling och bildning men en sådan icke-instrumentell syn har stadigt marginaliserats under de senaste decennierna (se t.ex. Liedman, 2011). Liberal Arts vid GU utgör ett belysande exempel av denna problematik/fråga. Som student inom Liberal Arts befinner man sig i en position där man läser ett icke-instrumentellt bildningsprogram samtidigt som den dominerande synen utbildning idag är genomgående instrumentell (enligt definitionen ovan). Det är den studentrollen jag vill undersöka.

1.2. Syfte och frågeställning

Syftet med föreliggande studie är således att närmare *undersöka hur det går att förstå studierna av Kandidatprogrammet i Liberal Arts vid Göteborgs Universitet utifrån studenternas upplevelser av att studera en icke-instrumentell utbildning*. Syftet kommer i huvudsak att vägledas av tre frågeställningar:

- Hur upplever studenterna vid Liberal Arts att omgivningen reagerar på deras studieval?
- Vilka förmågor upplever studenterna att de förvärvar genom Liberal Arts?
- Hur uppfattar studenterna sina studier i förhållande till det övriga utbildningssystemet?

En sådan studie har såväl vetenskaplig som utom-vetenskaplig relevans. Liberal Arts är enligt flera forskare en framväxande ”trend” i Europa och resten av världen utanför USA (Gillespie, 2001; van der Wende, 2011; Godwin, 2015) men det är ont om studier som undersöker erfarenheter av att läsa Liberal Arts. Studien knyter an till större forskningsfrågor som rör hur universitetet förändras i globaliseringen genom att olika marknadskrafter får inflytande (Shields, 2013; Ball, 2010; 2012), men även hur studenters identiteter förändras under sådana nya förutsättningar (Tomlinson, 2015; 2016) samt vilken plats bildning och humanioras har hos detta förändrade universitet (Nussbaum, 2010; Liedman, 2011). Här skulle undersökningen kunna göra ett kunskapsbidrag genom att utforska studenternas upplevelser och undersöka studentens position i skärningspunkten mellan universitetets förändringar och Liberal Arts etablering. Min ambition är att studien förutom ett sådant vetenskapligt bidrag också ska kunna ge en rapport om vad studenterna tycker om programmet som den ansvariga institutionen och andra intressenter kan ta del av i utvärderings- eller annat syfte. Intresset för Liberal Arts och dess etablering i Sverige är stort från flera håll inom såväl akademien som den svenska bildningsrörelsen, vilket till exempel ses i Anders Burmans *Det goda lärandet* (2011).

1.3. Bakgrund

1.3.1. Globaliseringen och universitetets förändringar

I det här avsnittet är ambitionen att placera in studien i en historisk och samhällelig kontext samt ge relevant bakgrundsinformation till studien. En utgångspunkt för den här studien är det som kallas globaliseringen och den oerhörda påverkan denna har haft på utbildningssystemet i världen i allmänhet och Sverige i synnerhet. Globaliseringen kan ses som både en diskurs och en realitet som skapat en intensifiering och en integrering av världens ekonomi, politik, kultur och kommunikation (Spring, 2008; Shields, 2013; Held & McGrew, 2007). Det finns många olika sätt att betrakta globaliseringen på. Här förstås globalisering primärt som en konsekvens av det kapitalistiska produktionssättets expansion, intensifiering och dominans i världssystemet (Shields, 2013). I Globaliseringen har industri och produktion som ursprungligen var beläget i västvärlden (Europa + anglosaxiska världen) i huvudsak flyttat till andra delar av världen där produktionsmedel och arbetskraft är billigare (Shields, 2013). Det vakuum som uppstått i väst försöker nu fyllas genom idén om kunskapssamhället (Spring, 2008). I kunskapssamhället eller kunskapsekonomin ses kunskapen själv som något ekonomiskt produktivt, kunskap har blivit en vara att konkurrera med (Dzin, 2009).

Ekonomisk tillväxt, välstånd och produktivitet både för den enskilde individen och för samhället i stort har i kunskapssamhället blivit tätt knutet till just kunskap och här har utbildningssystemet fått en ny och central position. Utbildningssystemet ses nu som en grundpelare i länders strävan att bli ekonomiskt konkurrenskraftiga i den globaliserade ekonomin. Shields skriver att "Governments have looked to universities to act as catalysts for knowledge-intensive industries, both through teaching highly specialized skills and by creating economically valuable knowledge [...] redefining them as agents of economic growth" (Shields, 2013, s. 104). När länder inte kan konkurrera med låga löner och minimal arbetslagstiftning så måste länderna konkurrera med kunskap och innovation inom områden som IT, teknik, naturvetenskap och entreprenörskap (Spring, 2008). Detta får stor påverkan på utbildningssystemet som har genomgått omfattande förändringar sedan den industriella revolutionen. Kunskapssamhället har inneburit anpassningar för universitetet som bland annat tagit sig uttryck i en akademisering och en professionalisering av tidigare utomakademiska fält (Höjer & Dellgran, 2013) där universitetet lägger olika praktiker under en vetenskaplig-akademisk rationalitet. Till exempel måste nu grundskolelärare, socialarbetare och personalvetare visa prov på vetenskaplighet genom författandet av akademiska uppsatser.

Bernt Gustavsson (2009) föreslår en indelning i tre olika utbildningsmotiveringar sedan utbildningen blev en nationell angelägenhet i Sverige i början av 1800-talet. Den *humanistiska motiveringen* betonar att utbildningen ska få människor att växa genom tillägnet av kunskap och bildning genom ämnen som bland annat latin och filosofi. Den humanistiska motiveringen var dominerande under tiden för parallellskolan (då eliten fick en viss utbildning och folkflertalet en annan). Under första hälften av 1900-talet blev istället den demokratiska motiveringen dominerande. Den *demokratiska motiveringen* betonar utbildning för det moderna samhället och utbildandet av demokratiska medborgare. Den demokratiska motiveringen gav också upphov till enhetsskolan (hela befolkningen skulle gå i samma typ av skola). Sedan mitten av 1980-talet har den *ekonomiska motiveringen* dominerat, den ekonomiska motiveringen har en nyliberal grund och betonar utbildning för ekonomisk tillväxt, konkurrens och humankapital. Den ekonomiska motiveringen har även anammats av ekonomiska sammanslutningar som OECD och EU. I dagens utbildningssystem finns det trots den ekonomiska motiveringens dominans spår av de två andra och alla dessa kämpar om företräde i utbildningen, detta har enligt Gustavsson gett upphov till två huvudsakliga och motstridiga utbildningssyner. Den första anser att utbildning är en ekonomisk angelägenhet och menar att utbildning på ett effektivt och rationellt sätt skall utrusta befolkningen med

ekonomiskt konkurrenskraftig kunskap och kompetens. Den andra synen försvarar utbildningsväsendets humanistiska och demokratiska uppdrag vilken man menar är under attack och man värnar om vissa traditionella värden och normer som bildningstanken, kunskap för kunskapens egen skull och den demokratiska medborgaren som mål. Jag benämner den första synen *instrumentell utbildning* och den andra synen för *icke-instrumentell utbildning*. En sådan indelning i två idealtyper är en nödvändig förenkling som kan utgöra en ram för min undersökning, i verkligheten är det givetvis mer nyanserat och komplicerat. Det finns instrumentella, professionsinriktade utbildningar som är bildande och det finns humanistiska och bildande program som kan vara ekonomiskt nyttiga. Nussbaum (2010) menar till exempel att bildning i allra högsta grad också är bra för ekonomisk tillväxt och produktivitet. I dagens flexibla och diversifierade ekonomi behövs arbetskraft med breda, generella kompetenser som är bra på att tillgodogöra sig information, tänka kritiskt och kreativt samt analysera komplexa sammanhang. Sådana förmågor får man primärt genom bildning och humaniora resonerar Nussbaum.

1.3.2. Humaniora – universitetets sjuka barn

Humanvetenskaperna har inte längre den självklara ställning inom akademien som de en gång hade. Humanvetenskaperna utgjorde en gång i tiden universitetsutbildningens stomme och skulle dana studenterna i deras utvecklingsprocess. Vid tiden för Humboldts reformering av universitetet under början av 1800-talet var enligt Liedman (2011) humanvetenskap och naturvetenskap i jämvikt vad gällde att ta plats i universitetsvärlden, även om de stundtals befann sig i konflikt. Under andra hälften av 1800-talet och första av 1900-talet kopplade naturvetenskapen ett fast grepp även om humanvetenskapen blomstrade i exempelvis Tyskland. Efter första världskriget fick däremot naturvetenskap och teknik en självklar dominans samtidigt som humanvetenskapen inordnades under en naturvetenskaplig rationalitet i form av logisk positivism och analytisk filosofi. Samhällsvetenskap skiljdes tydligare av från humanvetenskapen och klarade sig bättre genom att hamna i staten, folkhemmet och den sociala ingenjörskonstens tjänst. Efter ett kort uppsving på 60- och 70-talen så marginaliserades humanvetenskaperna mer och mer under nyliberalismens framfart. Liedman (2011) målar upp en mörk bild av humanvetenskapernas (och många samhällsvetenskapers) ställning i dagens allt mer globaliserade och nyliberala universitet. Det handlar inte enbart om ekonomisk tilldelning av resurser, det handlar också om synen på och användandet av humanvetenskapen. Humanister får i mindre och mindre utsträckning delta i utredningsarbete eller som experter och sakkunniga i politik eller media. Humanvetenskapen

anklagas för att inte komma fram till vetenskapliga resultat och humanistisk utbildning
anklagas för att inte vara ekonomiskt produktiv (ibid.)

Martha Nussbaum skriver i sin bok *Not for profit* (2010) om en "tyst kris" där humanvetenskap och estetisk verksamhet över hela världen beskärs inom såväl grundskola och gymnasium som inom universitetet till förmån för ämnen som anses ge en mer kortsiktig ekonomisk tillväxt (som matematik, naturvetenskap, teknik och IT).

Indeed, what we might call the humanistic aspects of science and social science—the imaginative, creative aspect, and the aspect of rigorous critical thought—are also losing ground as nations prefer to pursue short-term profit by the cultivation of the useful and highly applied skills suited to profit-making.
(Nussbaum, 2010, s. 2)

Nussbaum menar att det håller på att bli ett demokratiskt problem att människors lärande av humanistiska, samhällsvetenskapliga och konstnärliga ämnen minskar eftersom det främst är genom dessa som människor utrustas med förmågor som sokratiskt och kritiskt tänkande, att se sig själv som en del av ett heterogent och pluralistiskt samhälle, att på empatiskt och sympatiskt vis kunna sätta sig in i andra kulturer/samhällets synsätt/situation och flera andra förmågor som är viktiga för upprättandet och upprätthållandet av det demokratiska samhället (Nussbaum, 2007; Nussbaum, 2010).

1.3.3. Bildning och Liberal Arts

De förmågor Nussbaum talar om förknippar hon ofta med bildningsbegreppet. I den klassiska bildningen är termerna bild och bilda en utgångspunkt, det handlar om att bilda – att skapa och framförallt att skapa sig själv, att växa som individ, men också att sträva mot ett ideal, en bild (Gustavsson, 2009). Bildningen blir en fri process där människan söker kunskap och danas till lynne och karaktär av den kunskap som inhämtas (och skapas) för ett gott liv. Enligt den hermeneutiska bildningstraditionen (Gustavsson, 2014) handlar det om bildning som utfärd och återkomst. Bildning ses som en resa i både bokstavig och andlig bemärkelse. Genom kunskapens resa kan individen vid "återvändandet" se och tolka sin omgivning – sitt hem på nya sätt. En vanlig analogi är Hegels världsande som bildar sig på sin resa genom historien (Burman, 2014). En del i denna resa har ofta varit att ta del av mänsklighetens samlade erfarenheter, ofta i form av en slags kanon av litteratur, konst och idéer som tyvärr ofta varit synonymt med det västerländska kulturarvet. Den bildningstradition som kallas *Liberal Arts Education* eller Liberal Arts kan dels syfta till det som har kallats de "fria konsterna", en uppsättning ämnen som under framförallt antiken och medeltiden sågs som i

sig frigörande och karaktärsdanande ämnen som latin, aritmetik, filologi och retorik. Liberal Arts kan också syfta till just "liberal" det vill säga ett fritt sätt att bedriva studier och vetenskap genom att själv välja och söka efter kunskap ur ett brett utbud av tillgänglig kunskap. Viktiga inslag i Liberal Arts Education är bredden, bildningen och självständigheten, men också dialogen/samverkan, läraren som sokratisk vägledare samt det runt studierna omgivande studentlivet som med föreningsliv och utlandsutbyte skall få individerna att bli själsligt rika (Burman, 2011; Gustavsson, 2009). Liberal Arts-traditionen har framförallt blomstrat i den anglosaxiska världen och framförallt vid amerikanska Liberal Arts Colleges där studenterna själva plockar ihop en bred utbildning från collegets kursutbud, vilket utgör deras graduate studies. Även i USA liksom i Sverige är bildande studier av det här slaget på tillbakagång precis som Nussbaum varnar för och det finns i USA idag bara ca 100 colleges kvar av den här typen (Burman, 2011). Däremot har flera colleges med framgång lyckats kombinera grundläggande Liberal Arts-studier med mer specialiserade inriktningar som tillsammans utgör universitetsexamen, en slags syntes mellan en bildande grund och en professionsbaserad fortsättning.

1.3.4. Liberal Arts vid Göteborgs Universitet

Kandidatprogrammet i Liberal Arts startade hösten 2011 vid Göteborgs Universitet (Göteborgs Universitet, 2017b). Programmet har ambitionen att hämta stora delar av sitt koncept från Liberal Arts-traditionen. Programmet omfattar 180 högskolepoäng och leder till en filosofie kandidatexamen med huvudområde Liberal Arts, det är således det enda programmet i Norden med Liberal Arts som eget huvudområde. Konceptet Liberal Arts finns även vid ett fåtal andra universitet i Sverige som Uppsala men examen tas då inom ett valt huvudområde. På Göteborgs Universitets hemsida står det att programmet "har som övergripande mål att utforska och analysera människans strävan efter att förstå sig själv och sin omvärld samt att skapa mening och system i det hon upplever" och att "[g]enom varierad och intensiv djupläsning av originalverk tränas du i kritisk analys, självständigt tänkande, vetenskaplig metod och hållbar argumentation." (Göteborgs Universitet, 2017b).

Utbildningsplanen ser ut som följer och innehåller bland annat en termin av praktik där programmet skall kopplas till praktisk verksamhet. Under den sista terminen skriver studenterna i vanlig ordning ett examensarbete på 15hp.

Termin 1. Introduktion till Liberal Arts, 30 hp. Termin 2. Trivium: Det mänskliga språket och det logiska beviset, 30 hp. Termin 3. Quadrivium: Människan och naturen, 30 hp. Termin 4. Människan som medveten samhällsvarelse, 30 hp. Termin 5. Liberal Arts i praktiken, 30 hp. Termin 6. Skrivande, teori och metoder i vetenskapen, 30 hp.

(GUL Öppna sidor, 2017)

Söktrycket har varit högt ända sedan starten 2011 och det är endast 2016 som antalet antagna av någon anledning brutit mot hur det sett ut de tidigare åren:

Antagningsår	HT 2011	HT 2012	HT 2013	HT 2014	HT 2015	HT 2016
Antal antagna	30	37	40	40	48	18
Antal reserver	91	33	40	47	5	0

Tabell 1 – Antagning till Liberal Arts

I detta bakgrundsavsnitt har jag försökt placera in studien i en historisk och samhällelig kontext samtidigt som jag har gett bakgrundsinformation kring uppsatsens primära studieobjekt: Liberal Arts – programmet vid Göteborgs Universitet.

1.4. Tidigare forskning

I bakgrundsavsnittet kontextualiserades studien och ramades in med hjälp av relevant bakgrundsinformation. I det här avsnittet presenteras en forskningsöversikt inom forskningsområdet. Översikten består delvis av vetenskapliga studier och delvis av rapporter. Mycket har skrivits om högre utbildnings förändring, utbildningens instrumentalisering, humanioras marginalisering och om Liberal Arts, varför endast ett urval av tidigare forskning kan presenteras. Urvalet är delvis forskning som tar upp studentrollen i universitetets förändring, delvis forskning som tar upp hur Liberal Arts kan förstås. Översikten tar i huvudsak upp forskning som anknyter till studiens syfte genom det som jag efter extensiv litteratursökning har bedömt som den mest relevanta tidigare forskningen.

I sin avhandling *Kunskapssyner och kunskapens vyer* (2009) har Amela Dzin studerat det hon kallar ”kunskapens varugörande” som motsats till ”kunskap som bildning” vid Karlstad Universitet, en uppdelning som liknar det jag kallar instrumentell vis a vis icke-instrumentell utbildning. Dzin har genom policydokument, enkätstudier och intervjuer undersökt hur kunskap görs till ekonomisk vara och vad det innebär för universitetet och dess studenter. Dzin landar i att varugörandet kommer uppifrån och ned; ”Den aktör som mest driver

kunskapens varugörande är staten, d.v.s. kunskapen varugörs genom ett 'uppifrån och ner' perspektiv" (Dzin, 2009, s. 219). Detta innebär att studenternas drivkrafter att söka till högre utbildning främst är ekonomisk, men, visar Dzin; studenter söker också till universitetet i bildande och personlighetsutvecklande syfte. Studenterna eftersträvar att kombinera studiernas nytta med bildning, främst genom att finna karriärvägar efter examen. Det innebär bland annat att studenter som läste bildande program inom kultur och idéhistoria efterfrågade en närmare arbetsmarknadskoppling. Dock ger inte Dzins studie några vidare insikter i upplevelsen av att studera sådana program.

I två artiklar baserade på en kvalitativ intervjustudie med 68 informanter undersöker Tomlinson (2015; 2016) universitetsstudenters syn på sin utbildning mot bakgrund av de förändringar som sker inom universitetet. Studenterna kommer från en bred variation av ämnen och utbildningsinstitutioner i Storbritannien och får svara på frågor om anställningsbarhet och vilka krav de har på sin studietid. Tomlinson tar upp marknadisering (t.ex. införandet av terminsavgifter), massutbildning och en ny arbetsmarknad som strukturella förändringar som påverkar universitetet och studenterna. Studien visar på framväxten av en konsumentidentitet hos studenterna som i högre utsträckning ser studierna som en ekonomisk investering och transaktion, vilket kan ta sig uttryck i att studenterna ställer krav på universitetet likt en kund gör hos ett företag. Samtidigt ses studierna fortfarande ofta som något som grundar sig i intresse och en vilja till personlig utveckling. Det här skapar en hybrid i attityder och värderingar mellan en "instrumental" och "developmental" syn (Tomlinson, 2015) vilket skapar en ambivalens hos studenterna.

Jensen & Lennartsdotter (2004) har i en rapport undersökt humanister i öresundsregionen och deras syn på humaniora och arbetslivet. Studien visar att humanister brottas en del med definitionen av vad en humanist är, vilket bidrar till deras osäkerhet inför arbetslivet. Informanterna har ändå genom olika strategier som extrajobb, praktik och målmedvetenhet lyckats bra på arbetsmarknaden. Kerstin Lökken har i rapporten *Etnologistuderande efter examen* (Lökken, 2007) undersökt synen på etnologistudier bland examinerade studenter. Resultaten liknar Jensen & Lennartsdotters (2004): "På ett sätt kan motiveringarna sägas sammanfatta vad studenterna genomgående har lyft fram i enkäten – ett stort intresse för ämnet, en begränsad arbetsmarknad samt svårigheten att definiera ämnet på arbetsmarknaden." (Lökken, 2007, s. 29). Även i en rapport från Lunds Universitet (2002) framhålls bristen på arbetslivsförankring och att humaniora inte leder till självklara yrkesidentiteter. Den instrumentella synen på utbildning tycks alltså genomgående påverka

även humaniorastudenter även om de utifrån intresse valt en mindre instrumentell utbildning. I rapporten efterfrågar studenter mer riktade åtgärder med arbetslivet som mål, till exempel praktik, information om karriärvägar, studiejobb, mer praktiska inslag och mer användbara kunskaper (Lunds Universitet, 2002). I en senare rapport från Lunds Universitet (2008) menar Fredrik Schoung att upplevelsen av den svåra etableringen på arbetsmarknaden inte nödvändigtvis korresponderar med verkligheten. Etableringsgraden, lönenivåer och yrkesroller för humanister ser i själva verket ganska ljusa ut, vilket bland annat beror på de färdigheter humanister tillskansar sig i sin utbildning. Däremot gäller det endast utexaminerade humaniorastudenter, svårare är det för de studenter som hoppar av på vägen vilket ofta är studenter med lägre utbildningsbakgrund och studievana. Schoung gör skillnad på begreppen *anställningsbarhet* som beskriver de förmågor och färdigheter som behövs i arbetslivet och *arbetslivsanknytning* för att beskriva den grad utbildningarna anpassar sig efter externa behov och mål (Lunds Universitet, 2008). Med hjälp av dessa begrepp kan vi säga att studenterna i ovanstående studier själva verkar inse sin anställningsbarhet men saknar arbetslivsanknytning i sina utbildningar, vilket försvårar upplevelsen av att utbildningen kommer att leda till jobb.

Van der Wende diskuterar i artikeln *The emergence of Liberal Arts in Europe* (2011) varför Liberal Arts är på väg framåt i det europeiska utbildningssystemet. Till skillnad från vad jag har målat upp i bakgrundsavsnittet menar van der Wende att det grundar sig i ekonomisk nytta. Han menar att det är en reaktion på att Europa har en för tidig specialisering inom högre utbildning och att generella, flexibla färdigheter som behövs i dagens globala ekonomi inte odlas. Liberal Arts växer alltså enligt van der Wende fram som ett sätt att inom ramen för Bologna-initiativet ”move away from producing students with a narrow view of the world by ones who are global citizens [...] With a view to enhancing the employability of university graduates, [...] a stronger focus on more generic skills, flexibility, and interdisciplinarity.” (Van der Wende, 2011, s. 242). I artikeln *The Counter Narrative: Critical Analysis of Liberal Education in Global Context* (2015) tar Kara Godwin vid Boston College Center for International Higher Education ett grepp om samma utveckling van der Wende ser; nämligen att Liberal Arts program blir vanligare i världen utanför USA. Godwin menar likt van der Wende att diskursen om Liberal Arts är positiv från nyliberalt håll och att kompetenser från Liberal Arts kan ses som ekonomiskt nyttiga. Som vi sett hos Nussbaum (2010) och Liedman (2011) verkar detta däremot inte ha hjälpt mot att en sådan utbildningssyn ändå marginaliseras alltså verkar en sådan diskurs vara begränsad till vissa akademiska och politiska kretsar.

Godwin ställer upp ett antal mot-narrativ mot idén om Liberal Arts som ekonomiskt nyttigt och menar att Liberal Arts egentligen utmanar den dominerande synen på syftet med högre utbildning. Med Godwin kan vi alltså se Liberal Arts som ett motstånd mot förändringarna inom universitetet. Att Liberal Arts växer kan alltså ses som ett slags försvar mot ekonomiseringen av universitetet. Susan Gillespie (2001) hävdade genom sin forskning redan år 2001 att Liberal Arts växer fram internationellt som en kraft som bryter med tidigare strukturer inom högre utbildning, framförallt i auktoritära stater som Ryssland.

Sammanfattningsvis kan vi identifiera två olika synsätt på framväxten av Liberal Arts utanför USA. Ena synen är att Liberal Arts kan anses svara mot ekonomiska och strukturella förändringar inom högre utbildning och tillhandahåller nyttig kunskap i den globaliserade ekonomin. Den andra synen är att Liberal Arts står som en motsats till den ekonomiserade och instrumentella högre utbildningen och att Liberal Arts – program borde ses som motståndsfickor av bildningsideal i en tid där utbildningen ska ge ekonomiska specialistkunskaper. I detta avsnitt har vi också sett hur studenterna inom humaniora försöker förena den personliga utveckling som de tillägnar sig med mer specialiserade kompetenser för en framtida karriär, något som riskerar att skapa förvirring, ängslan och ambivalens. Att vara student på ett program som Liberal Arts är en komplex position och kan tolkas på flera sätt.

2. Teori

I det här avsnittet presenteras det teoretiska ramverk som använts i analysen av studiens empiri. Det kan vara värt att poängtera att det teoretiska perspektivet inte utgjorde någon förhandsförståelse för undersökningen eller deduktiv utgångspunkt utan har snarare växt fram i takt med analysens genomförande för att skapa en större förståelse för resultaten.

2.1. Maktutövning enligt Foucault – produktionen av subjekt

Enligt Magnus Hörnqvist (2012) har makten som Foucault beskriver den gått från att vara i huvudsak repressiv till *produktiv*. Repressiv makt innebär explicit bestraffning av felaktiga handlingar. Den produktiva makten däremot verkar genom att konstruera och bygga upp individer som begår rätt handlingar samtidigt som deras handlingar regleras och bestraffas socialt. ”Ifall Foucaults tanke följs hela vägen framstår konstitutionen av samhällsliga subjekt som maktutövningens primära funktion” (Hörnqvist, 2012, s. 89). Subjekt har hos Foucault en dubbel innebörd, dels innebär subjekt ”undersåte” som i engelskans ”a subject to –” och dels innebär subjekt en självständigt tänkande varelse (i motsats till objekt). Hörnqvist talar likt

Miller & Rose (2006) om att makten är *programmatisk*, det vill säga makten verkar genom att programmera individer. Det kan till exempel handla om att programmera människor att vara mer hälsosamma, göra bra ifrån sig i skolan eller att bli anställningsbara på arbetsmarknaden.

Hur produceras och programmeras sådana subjekt? Det är en stor och komplex fråga. I första hand är det kunskap och diskurser som gör det. Kunskap är makt säger Foucault och menar inte bara att den som besitter kunskap har makt, utan att i kunskapen, i vad vi lär oss finns makt, för det är där vi får våra föreställningar. *Diskurser* är våra sätt att tala om saker och hur vi talar om något konstruerar och bestämmer vår uppfattning om det och styr våra handlingar. I andra hand verkställs kunskap och diskurser genom de som för fram dem, experter, specialister, lärare, jobbcoacher och dylikt (McDonald & Marston, 2005) som ”lär” oss hur vi ska vara som individer. Till slut, menar Foucault, blir vi själva vår egna programmerare. Vi lär oss det han kallar *självtekniker*, det vill säga vi lär oss sätt att utöva makt över- och reglera oss själva så att vi fortsätter vara en viss typ av subjekt. Ett exempel kan vara att för att få ett jobb måste vi kunna presentera oss själva, vi går först till en expert som hjälper oss med detta, men till slut lär vi oss själva hur vi ska framställa oss. En självteknik är enligt Foucault att ”låta individerna, på egen väg eller med hjälp av andra, utföra bestämda operationer på den egna kroppen och själen, tankarna, beteendet eller sättet att vara för att göra om sig själva och uppnå ett visst tillstånd” (Foucault citerad i Hörnqvist, 2012, s. 90).

2.2. Makt och motstånd

Kortfattat kan det sägas att i den moderna liberala demokratin så är styrning genom repressiv bestraffning helt enkelt för ineffektivt, det mer effektiva är att styra över vår mentalitet. Utifrån kunskap och diskurser verkar makten genom *normalisering*, makten ställer upp det normala och kontrasterar det mot det avvikande, individens strävan efter det normala (att uppfattas som normal av andra och av sig själv) blir således ett kraftfullt instrument för styrningen av vår vilja. Den här styrningsprincipen kallar Foucault för *governmentality* (Miller & Rose, 2006). De allra flesta samhällsinstitutioner bidrar till *governmentality*, i produktionen och styrningen av önskvärda subjekt. Universitetet har, som vi sett i bakgrundsavsnittet fått en central roll i produktionen av det anställningsbara, produktiva, konkurrenskraftiga subjektet som behövs i dagens ekonomi.

Men, Foucault menar ”att där makt finns, finns motstånd” och att ”motståndet aldrig står i utanförställning i förhållande till makten” (Foucault citerad i Hörnqvist, 2012, s. 153).

Foucaults motståndsbegrepp följer enligt Hörnqvist logiskt ur Foucaults maktbegrepp, det är

precis som makten själv utspritt, komplext och decentraliserat. ”Det finns alltså inte – i förhållande till makten – en plats för den stora Vägran [...] alla upprors centrum [...] I stället finns det många motstånd av olika slag: möjliga, nödvändiga osannolika, spontana (Foucault citerad i Hörnqvist, 2012, s. 153). Motståndet är alltså inte uteslutande lokaliserat till en politisk arena utan finns i alla slags sociala relationer (Hörnqvist, 2012). Det kan därför vara svårt att beskriva var detta motstånd kan bestå. Stephen Ball (2015) har föreslagit att subjektiviteten själv är en plats för motståndskamp, där maktutövning riktas mot subjektet kan subjektet självt göra motstånd. Ball talar bland annat om *förvägran* (refusal, min översättning), det vill säga att förvägra vissa diskurser eller normaliseringsprocesser tillträde till ens innersta: ”[R]efusal, implicit or explicit, is of the categories and norms which seek to represent us. It is a rejection of comparison and improvement, and indeed of excellence” (Ball, 2015, s. 1141).

I analysen applicerades perspektivet för att fördjupa tolkningen och förståelsen av det framkomna resultatet. Koncepten i resultatdelen kunde tolkas och expanderas med hjälp av de begrepp som här har presenterats. Detta innebar att en mer vetenskaplig förståelse av Liberal Arts-studierna kunde utarbetas genom Foucaults maktperspektiv.

3. Metod

3.1. Metodval och forskningsdesign

Eftersom studiens syfte var att skapa en genomgående förståelse av ett avgränsat fenomen var det mest relevanta tillvägagångssättet att genomföra en fallstudie på kandidatprogrammet i Liberal Arts med fokus på studenternas levda erfarenheter (se Metodologi). Syftet var att skapa en förståelse för Liberal Arts-studenternas upplevelser i deras specifika kontext vilket innebar att komparativ och longitudinell design uteslöts. Meningen med en fallstudie är oftast att själva fallet och det större fenomen som fallet utgör ett exempel på är tätt sammanbundet, vilket innebär att en uppnådd förståelse för fallet också ger en förståelse för det större fenomenet. Fallstudiens fördelar är att den är metodologiskt eklektisk, förordar intensitet och djup ”as well as exploring the interaction between case and context” (Marshall & Rossman, 2016, s. 19). Fallstudien har valts för att kunna gå på djupet vad det gäller förståelsen av det aktuella fallet givet studiens tid och resurser. En fallstudie syftar ofta till att belysa större samhällsliga problematiker genom att närmare studera enskilda exempel eller uttryck för dessa, men är också en typ av design där studieobjektet angrips med hjälp av olika typer av datainsamlingsmetoder. Eftersom Liberal Arts-programmet utgör just ett belysande fall av det

större fenomenet icke-instrumentella utbildningar inom ett allt mer instrumentellt universitet så är fallstudien en väldigt tillämpbar design för studien, samtidigt var det lämpligt att nyttja flera typer av data för att skapa en heltäckande förståelse. Fallstudien bestod i huvudsak av en enkätstudie och en kvalitativ intervjustudie.

Studiens design har varit övergripande explorativ och den kvalitativa studien har utgjort stommen. Utmärkande för kvalitativ forskning är att studera vilken mening som kan tillskrivas människor i deras vardagliga praktiker, och att skriva fram och tolka deltagarnas upplevelser, åsikter och yttranden (Yin, 2013). En svaghet som kvalitativ forskning traditionellt beskyllts för är oförmågan att producera tillförlitliga och universella resultat och förklaringsmodeller, många kvalitativa forskare har då invänt att det snarare är förståelse och meningsskapande som är den kvalitativa forskningens främsta uppgift (ibid.). Min studie vill skapa just en sådan förståelse, en förståelse av upplevelsen och innebörden av att studera Liberal Arts, därför lämpar sig den kvalitativa och undersökande designen. Eftersom studien undersökte individers erfarenheter och upplevelser lämpade sig en intervjustudie bättre än en observationsstudie. Studenternas upplevelser måste förklaras av dem själva och går inte att studera genom att observera deras beteenden i första hand.

Enkätstudien syftade i huvudsak till att undersöka ett antal variabler hos studenterna och var inte menad att resultera i någon avancerad orsaksanalys. Framförallt var enkätstudien menad att undersöka om vissa åsikter och upplevelser var gemensamma för studenterna eller hade en stor spridning. Efter hand blev också enkätstudien ett sätt att undersöka om upplevelser hos informanterna i den kvalitativa studien stämde överens med den kvantitativa datan och om informanternas upplevelser hade förankring hos övriga studenter. Enligt Djurfeldt, Larsson och Stjärnhagen (2010) kan den beskrivande statistiken anses explorativ fram till dess att variabler börjar korsköras och analysen övergår till att undersöka orsakssamband. Alltså ingick enkätstudien i fallstudiens explorativa design för att hjälpa till att bredda den och undersöka gemensamma upplevelser hos Liberal Arts-studenterna.

3.2. Metodologi

Metodologiskt grundar sig fallstudien i en fenomenologisk och hermeneutisk ansats.

Fenomenologisk forskning gör antagandet att kunskapen grundar sig i den levda erfarenheten och att individers upplevelser av fenomenen är det främsta studieobjektet (Månsson, 2000).

Den fenomenologiska ansatsen fokuserar ofta på längre djupintervjuer med individer som har erfarenheten av att ha upplevt fenomenet av intresse (Marshall & Rossman, 2016). Den

hermeneutiska ansatsen betonar tolkningens roll i forskningsprocessen. Att utgå från en hermeneutisk ansats innebär alltså att utgå från att individer tillskriver mening till sina erfarenheter och att mening kan tillskrivas människors upplevelser och förstås utifrån hur de tolkas (Gilje & Grimen, 2007).

För min studie innebär dessa ansatser att kunskapen om studiet av Liberal Arts måste grunda sig i studenternas levda erfarenheter och upplevelser av den situation de befinner sig i, och att förståelsen måste komma från att jag som forskare tolkar denna erfarenhet för att göra den meningsfull. Den insikten stärker övertygelsen om att den kvalitativa intervjun är den mest relevanta metoden för att undersöka denna typ av fenomen utifrån min forskningsfråga. Tolkningsprocessen har haft två spår. Det första har varit att bygga upp en förståelse och kontext för studien för att ha en tolkningsram då själva undersökningen inleddes. Samtidigt har själva bearbetningen och analysen varit induktiv och nära det empiriska materialet, vilket innebar att analysen inte utgått från teori. I hermeneutiken är forskarens förförståelse viktig eftersom forskaren alltid tolkar materialet. Som beskrivs senare (se Analysförfarande) kom teorin in sent i analysen för att fördjupa tolkningen och förståelsen. I fenomenologisk forskning är det viktigt att deltagarnas egna tolkningar och mening skrivs fram i resultatet, i hermeneutisk forskning har forskaren mer utrymme att själv tolka. I min studie har jag försökt både skriva fram deltagarnas upplevelser och tolkningar samtidigt som materialet är ordnat, analyserat och tolkat av mig som forskare. Det viktigaste, som jag verkligen vill poängtera, är dock att all förståelse utgår från studenternas levda erfarenheter och upplevelser även om det är jag själv som stått för tolkningen.

Hur vet man att en tolkning är rätt? Gilje och Grimen (2007) menar att det förvisso är möjligt att ställa upp vissa kriterier för en god tolkning, men att det mest fruktbara är att beakta en tolkningspluralism. Min förståelse är alltså bara en av många, men det är ändå möjligt att utifrån min förståelseram och mitt material landa i att mina slutsatser är något mer än endast en subjektiv åsikt. Det är ändå möjligt att betrakta min tolkning som en vetenskaplig tolkning och om man instämmer i detta, ett legitimt forskningsresultat.

3.3. Urval och material

Enkätundersökningen var en totalundersökning (Djurfeldt, Larsson, Stjärnhagen, 2010) vilket innebar att den totala populationen undersöktes, därför behövdes inget urval göras i enkätstudien. Enkäten bestod av totalt 18 frågor och hade syftet att både undersöka ett antal bakgrundsvariabler (kön, ålder, utbildningsbakgrund, etc) och att undersöka ett antal

uppfattningar (se appendix 1). Primärt bestod enkäten av frågor med svar angivna enligt ordinalskala i fem nivåer exklusive svaret "Vet ej". Operationaliseringen utformades induktivt för egen hand utifrån studiens frågeställningar och för att säkerställa en hög validitet så valdes frågorna ut bland många olika framtagna varianter. Studiens explorativa design öppnade upp för att utforma frågorna mer självständigt snarare än att deducera dem ur teoretiska modeller. En kort pilotstudie med 3 medstudenter för att säkerställa hög reliabilitet visade att enkäten var enkel att besvara och att frågorna var begripliga och i låg utsträckning öppna för tolkning.

Utifrån studiens tidsram och de resurser jag hade till mitt förfogande utöver enkätstudien gjordes bedömningen att tre kvalitativa djupintervjuer var ett rimligt underlag vad gällde kvalitativ data. Eftersom enkäten skulle visa på vissa generella upplevelser bland studenterna var det viktigare att ett fåtal informanter mer utförligt redogjorde för sina erfarenheter snarare än att intervjua många. Urvalet gjordes efter principerna tillgänglighet och spridning (Marshall & Rossman, 2016), det vill säga att informanterna bestod av en från varje årskurs samt i blandad ålder och kön. Utöver det baserades urvalet på de som kunde tänka sig att ställa upp på intervjun. Intervjun var semistrukturerad med öppna frågor baserade på studiens frågeställningar (se appendix 2) som syftade till att få informanterna att berätta så mycket som möjligt om sina upplevelser av att studera Liberal Arts men samtidigt i minsta möjliga mån styra deras berättelser i någon riktning baserat på min förförståelse. Därför var de flesta frågorna av typen "Vad innebär Liberal Arts?". Intervjuguiden baserades också löst på en viss kronologi som gick från först varför de valde att studera Liberal Arts, sedan hur det nu är att studera programmet, och till sist tankar om framtiden. Efter hand som intervjuerna ägde rum anpassades de och kompletterades med vissa andra frågor och följdfrågor baserat på vad som framkommit i studien, bland annat fick informanterna kommentera varför antalet programdeltagare minskat så mycket sedan programstarten. Frågornas öppna karaktär gör bedömningen om validitet och reliabilitet svår men min bedömning är delvis att frågorna operationaliserats från frågeställningen på ett rimligt sätt samt att intervjuerna flöt på så smidigt att materialet blev pålitligt, även om informanternas tolkningar och upplevelser hade olika karaktär.

3.4. Genomförande

Studien har byggt på tre olika datatyper: registerdata, enkätsvar och intervjuer. Insamlandet av materialet skedde parallellt under i huvudsak två veckor varefter materialbearbetningen tog vid.

3.4.1. Registerdata

Registerdata är data som myndigheter ställer till forskarens förfogande och som forskaren kan begära ut och använda sig av. I studien handlade det framförallt om statistisk data angående antalet antagna till programmet (som redovisas i bakgrunden) och data om hur många som för närvarande går på programmet i de olika årskurserna (som redovisas i resultatdelen).

Antagningsstatistiken hämtades från Universitet- och högskolerådets (2017) databas online och sammanställdes på egen hand i tabellform. Programstatistiken som avsåg antalet nuvarande programstudenter tillhandahölls av Institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori vid Göteborgs Universitet genom personlig mailkorrespondens med studieadministratör Susanne Borg och sammanställdes på egen hand i tabellform.

3.4.2. Enkätstudien

Ambitionen med enkäten var att undersöka hela populationen. Min bedömning var att om enkäten distribuerades uteslutande online så skulle bortfallet bli betydligt högre än om enkäten distribuerades personligen till deltagarna. Eftersom Liberal Arts-programmet enbart består av tre studentklasser så var det en överkomlig insats att besöka samtliga för att distribuera och samla in enkäten. Tillträdet till klasserna gick smidigt då jag efter kontakt med berörda lärare fick komma dit och låna 10 minuter av klassernas lektionstid till enkätstudien. Årskurs tre skrev däremot sina egna kandidatuppsatser och hade inga lektioner, därför fick jag distribuera enkäten till denna klass digitalt, vilket inte stötte på några problem då jag ändå hade kontakt med dessa på grund av intervjustudien och då klassen bara bestod av tre studenter. Det var under klassrumsbesöken det gick upp för mig att populationen var mycket mindre än jag beräknat. Antagningsstatistiken hade visat att det var 18 antagna i årskurs 1 och 40 antagna i årskurs 2 men det visade sig endast vara 8 studenter kvar i respektive klass. Några studenter var inte på plats under klassrumsbesöken men programsamordnaren för Liberal Arts skickade ut den digitala enkäten även till dessa. Den totala svarsfrekvensen på enkätstudien landade slutligen på 79 % eller 15 av 19 respondenter, det vill säga ett totalt bortfall på 4 respondenter.

3.4.3. Intervjustudien

Efter att urvalet bestämts och intervjuguiden skapats handlade det om att få kontakt med informanterna. Då jag ändå skulle träffa studenterna under mina klassrumsbesök frågade jag på plats om någon student var intresserad och villig att ställa upp på en längre intervju och berättade att jag lämnat plats i enkäten för de intresserade att lämna sina kontaktuppgifter.

Tillvägagångssättet fungerade utmärkt och jag kunde kontakta en informant vardera ur årskurs ett och två för att bestämma träff för intervju. Årskurs tre skrev som sagt sin uppsats och jag valde därför att kontakta den person som stod listad som studentrepresentant hos institutionen.

Samtliga intervjuer genomfördes på plats på Institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori på Göteborgs Universitet. Intervjuerna med informanterna från åk 1 och åk 2 gick smidigt och var ca 30 minuter vardera. Då jag mötte upp med informanten från årskurs 3 så frågade informanten om det var okej att de två andra studenterna som utgjorde åk 3 kunde vara med på intervjun. Efter ett kort övervägande bedömde jag att det inte skulle ha några större metodologiska inverkningar på min studie om intervjun tog formen av ett fokusgruppssamtal där informanterna tillsammans reflekterade och diskuterade sina upplevelser av programmet, detta visade sig också stämma och var dessutom mycket givande för studien. Intervjun blev ca 60 minuter lång.

3.4.4. Materialbearbetning

Enkätstudien sammanställdes i programvaran SPSS för egen hand utifrån svaren på enkäten. Eftersom populationen i det stora hela och således också antalet besvarade enkäter var mindre än förväntat var detta arbete inte lika tid och resurskrävande som beräknat.

Intervjustudien tog längre tid eftersom intervjuerna som spelats in behövde transkriberas. Transkriberingen är en komplicerad del av kvalitativ forskning. Det är viktigt att som Marshall & Rossman (2016) gör notera att transkriberat material inte längre är rådata utan en bearbetad sammanställning. Transkriberingen kan anpassas efter den typ av analys som skall genomföras och beror alltså på typ av studie och vad studien frågar efter. I en samtalsanalys bör transkriberingen vara extremt noggrann, även en diskursanalys behöver ofta en ordagrann transkribering. I den här studien är jag intresserad av innehållet i det som sägs, eftersom jag undersöker informanternas egna upplevelser, jag är däremot inte lika intresserad av hur något sägs eller exakt hur studenterna formulerar sina upplevelser. Min transkribering har i stor utsträckning följt informanternas utsagor men inte alltid varit ordagrann, då en sådan transkribering var onödigt resurskrävande i förhållande till analysen. Vissa delar av intervjun har utelämnats då samtalet saknade relevans, vissa stycken har kortats ned och vissa stycken återger informanternas utsagor ord för ord. De citat som redovisas i resultatdelen är självklart ordagrant återgivna. Transkriberingen resulterade i tre separata sammanställningar av transkriptionen av var och en av de tre intervjuerna.

3.4.5. Analysförfarande

Intervjustudien har genomgått vad som enklast kan beskrivas som en kvalitativ innehållsanalys (Bergström & Boréus (2012)). Den kvalitativa innehållsanalysen är till form mindre tydlig än många andra analysmetoder då den fokuserar mer generellt på innehållsliga mönster, aspekter eller berättelser snarare än mer specifika aspekter eller utgångspunkter som argumentationsanalysen, diskursanalysen eller samtalsanalysen. Eftersom studien syftade till att skapa en förståelse för studierna av Liberal Arts utifrån en mer innehållslig syn på upplevelserna hos studenterna valdes därför sådana mer språkligt orienterade analyser bort. Den kvalitativa innehållsanalysen ger forskaren mer rum att själv utforma sin analys, ”qualitative analysis transforms data into findings. No formula exists for that transformation. Guidance, yes. But no recipe....The final destination remains unique for each inquirer, known only when – and if – arrived at” (Patton citerad i Marshall & Rossman, 2016, s. 217). En sådan riktlinje erbjuder Yin (2013), enligt honom är det vanligaste tillvägagångssättet när kvalitativ data ska analyseras att demontera (plocka isär) materialet för att sedan remontera (sätta samman) det enligt de analytiska insikter och mönster som gjorts och hittats på vägen.

Analysen har i huvudsak varit induktiv, vilket innebär att den utgått från materialet snarare än från teori och förhandsförståelser. I demonteringsfasen bröts materialet efter extensiv genomläsning ner i sex stycken kategorier som delvis utgick från studiens frågeställningar och delvis utgick från kategorier som gjorde det lättare att klassificera informanternas utsagor. Det var alltså en lags kodning som var en mellanväg mellan de väldigt materialnära in-vivo koderna (Yin, 2013) och deduktiva teorigenererade koder som är vanliga vid till exempel en idealtypsanalys (Bergström & Boréus, 2012). De sex kategorierna klassificerade informanternas utsagor efter när de *Beskrev programmet*, *Beskrev sin inställning till programmet*, *Beskrev bemötandet från andra*, *Beskrev vad programmet ger för förmågor*, *Beskrev klassen/medstudenterna* samt *Beskrev sin relation till övriga utbildningssystemet*. I den efterföljande remonteringsfasen, som bestod av en ny extensiv läsning ihop med författandet av ett antal analytiska memon, utkristalliserade sig en sammanhållen berättelse bestående av fyra kategorier eller komponenter. De kategorier som då framträdde var *Bemötande*, *Utgallring*, *Förmågor* och *Motstånd*. Slutligen applicerades dessa tillbaka på det ursprungliga materialet för att prova dess giltighet och hur pass uttömmande de var. Resultatet blev en sammanställning av utsagor kategoriserade efter dessa kategorier. Den övergripande berättelsen och dess komponenter redovisas utförligt i resultatavsnittet. Först när resultatet

hade framträtt så applicerades teorin för att tolka och fördjupa förståelsen av de mönster och berättelser som framträtt, då tolkades kategorierna både enskilt och mer holistiskt utifrån Foucaults maktperspektiv (se Teori) för att skapa en vetenskapligt grundad förståelse och uppnå studiens syfte.

3.5. Etiska hänsynstaganden

Eftersom kandidatprogrammet i Liberal Arts är ett så pass litet program blev frågan om anonymitet extra viktig. Jag har därför i resultatdelen av den här uppsatsen valt att inte redovisa årskursen för informanterna i citaten och har även försökt ge dem könsneutrala namn. Det skulle annars eventuellt gå att lista ut att till exempel de med mansnamn var någon av informanterna från fokusgruppen i årskurs 3 eftersom den klassen endast består av män. Det har varit möjligt att göra denna anonymisering eftersom årskursen inte utgjort en relevant variabel i analysen. Informanternas identiteter bör på detta sätt vara skyddade i möjligaste genomförbara mån.

Jag valde att i min studie inte skicka ut några missivbrev till vare sig respondenter eller informanter eftersom jag gjorde avvägningen att tidsåtgången inte vägdes upp av nödvändigheten då jag ändå skulle vara på plats vid samtliga tillfällen när studierna genomfördes. Istället valde jag att innan varje tillfälle, enkätutdelning och intervju, informera om studien och dess övergripande syfte, informera om anonymitet, om sekretess, om frivillighet att delta eller att svara på enskilda frågor samt om att materialet endast var avsett för forskning. Det kändes som ett rimligt beslut då jag kunde ingå i dialog med deltagarna om det var något de undrade.

Det etiskt mest svårhanterliga har varit att fråga ut informanterna i intervjustudien närmare om deras eventuella negativa upplevelser i samband med programmet, studien har bland annat intresserat sig för hur informanterna blir bemötta och hur det får dem att känna. Jag upplevde vid några tillfällen att jag ville, men avstod från att pressa informanterna på mer information. Min generella hållning i frågan var att vara en inkännande intervjuare och läsa av informanterna från situation till situation om de kändes öppna och bekväma med att svara på mina frågor, om det inte kändes så valde jag att istället gå vidare med andra frågor.

4. Resultat

Syftet med den här studien är att undersöka hur det går att förstå studierna av Kandidatprogrammet i Liberal Arts vid Göteborgs Universitet utifrån studenternas upplevelse av att studera en icke-instrumentell utbildning. Studien är alltså primärt explorativ snarare än deskriptiv eller förklarande och således har bearbetningen av den empiriska datan syftat till att skapa en förståelse och mening utifrån informanternas utsagor. Den kvantitativa empirin har använts för att styrka den berättelse som framträdde i det kvalitativa materialet. I detta resultatavsnitt presenteras resultatet av den kvalitativa analysen med stöd av det kvantitativa materialet. Resultatet presenteras som fyra separata kategorier men kan också förstås som en process, detta diskuteras och tolkas närmare i det följande diskussionsavsnittet.

4.1. Bemötande

Framförallt upplever studenterna att de blir bemötta med oförståelse när de berättar vad de studerar. Personer som studenterna möter vet i ett första läge inte vad Liberal Arts innebär och har i ett andra läge svårt att ta in det faktum att programmet inte har någon direkt yrkeskoppling.

dels att ingen har hört talas om det, och att det inte leder till jobb vilket folk är jättefrämmande för om man ändå läser på universitetet, och då krävs det ju jävligt bra formuleringar, som jag inte vet om jag har hittat i och för sig. (Charlie)

Som citatet belyser kämpar informanterna delvis med att finna en rimlig och sammanhållen beskrivning av vad programmet går ut på samt att på ett bra sätt kunna formulera och legitimera anledningen till varför man läser programmet. Samtliga informanter är inne på att det i andras ögon inte är lika självklart att studera Liberal Arts som att studera en professionsutbildning som sjuksköterskeprogrammet. Däremot tycks informanterna väl medvetna om att den inställningen är grundad i en samhällssyn på utbildning som de själva bryter mot.

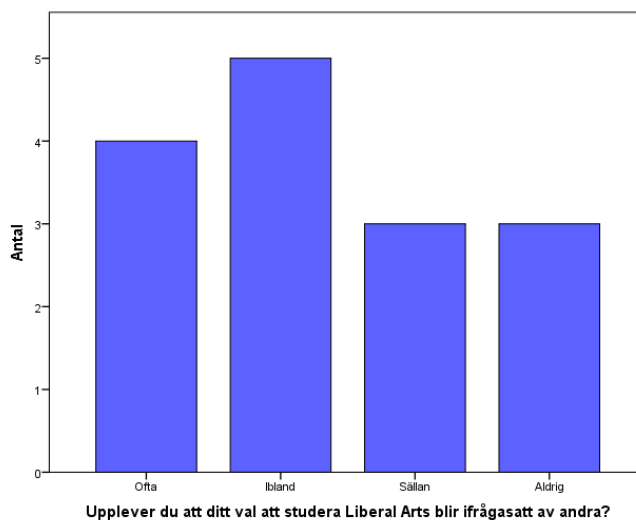
När folk säger till mig ”vad blir du” och jag säger ”jag blir ingenting, jag blir en bättre människa” så tycker folk nog att det är lite skrämmande att jag blir inte sjuksköterska liksom eller civilingenjör, det finns ingen som helst yrkesinriktning och eftersom vi är så indoktrinerade i det här att man ska få ett jobb och man ska tjäna pengar och man ska vara något slags kuggjul i ett samhälle så tycker man att det här är liksom lite wierd. (Kim)

När stadiet av oförståelse väl har passerat verkar det efterföljande bemötandet vara någorlunda varierat även om tonvikten är åt det negativa hållet. Informanterna menar att

bemötandet är väldigt kontextbundet och beror på vilka man pratar med. Högutbildade och personer som uppskattar bildning tycks reagera bättre och vill att informanterna berättar mer, medan andra tappar intresset eller till och med upplevs som hånfulla.

Det varierar väldigt mycket med sammanhang och om man är utanför universitetsvärlden eller pratar med studenter, men jag upplever att det börjar vara lite fler som har en bild av vad det är, i alla fall som jag träffar. Däremot om man är utanför universitetsvärlden så kan man mötas av hånfullhet och ”jaha du läser något sånt flummigt”, en ganska illa attityd om man uttrycker det så. (Alex)

Informanterna är noga med att poängtera att många också har ett positivt bemötande och de berättar också att de blir mer och mer trygga och säkra allt eftersom programmet fortgår, de menar att om de själva kan stå för sitt val så uppfattar andra att det och då minskar graden av ifrågasättande. Det hindrar dock inte den stora majoriteten studenter från att någon gång ha känt sig ifrågasatt. Som figur 1 visar är det endast 3 respondenter som uppger att de aldrig har känt att de blivit ifrågasatta på grund av att de läser Liberal Arts. Majoriteten upplever sig bli ifrågasatta ofta eller ibland.

Figur 1 – Ifrågasatt pga. programval

4.2. ”Utgallring”

Det har i samtliga nuvarande klasser på Liberal Arts – programmet skett en markant minskning av antalet studenter som går kvar på programmet vis a vis hur många som antogs och var registrerade vid programmets start. Som tabell 1 visar var det till exempel 29 personer registrerade från start i åk 3, varav 28 har tagit minst 1 högskolepoäng, av dessa 28 är det nu endast 3 personer kvar som tog poäng under höstterminen 2016. Liknande

Kull / Antagningsår	HT 2014	HT 2015	HT 2016
Årskurs	Åk 3	Åk 2	Åk 1
Antal registrerade vid kursstart	29	30	10
Antal som tagit minst 1hp	28	29	8
Antal som tagit poäng under HT16	3	8	8
Antal som tagit samtliga poäng HT16	3	7	5

Tabell 2 – Programstatistik

(Källa: Susanne Borg, Studieadministratör – Personlig kommunikation)

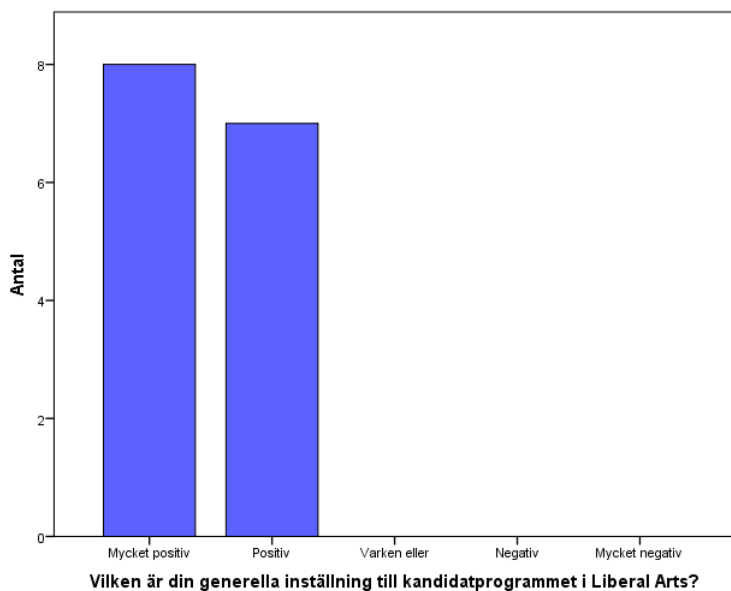
utveckling går även att observera för de andra årskullarna. Det är alltså en väldigt hög avbrottsfrekvens på Liberal Arts. Den här avbrottsfrekvensen går inte att förklara uttömmande

genom den empiri som utgör denna studie, men det kvalitativa materialet ger oss viss inblick i vad det är som händer.

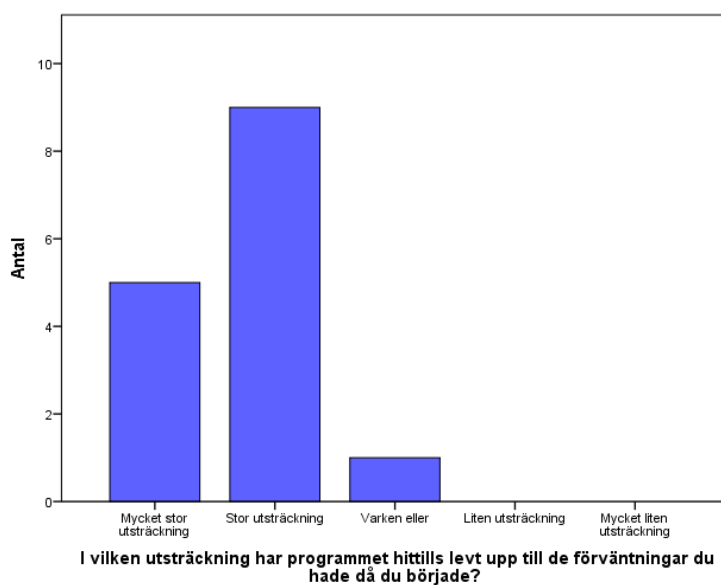
I brist på en bättre term skulle detta fenomen utifrån informanternas berättelser kunna beskrivas som att det sker en ”utgallring” på programmet. Bemötandet som diskuterades ovan är en komponent i denna utgallring, en annan komponent är att programmet är krävande. Den instrumentella utbildningssynen påverkar även individerna på programmet som enligt informanterna får svårt att hantera det yttre och inre trycket. Programmet är till sin utformning svårt för många att begripa, såväl för utomstående som för studenterna själva.

det är ju en kombination av att människor är rädda för att det inte leder till något konkret, och samtidigt [...] för det tar ju ett tag att fatta liksom och många hoppar ju av efter första terminen för man förstår till exempel inte varför vi läser jättesvår logik det första vi gör och sen helt plötsligt läser vi om Aristoteles, alltså det blir väldigt tvära kast som jag tror att, folk ser inte tråden. (Charlie)

Det som enligt informanterna har hänt är att de som blir kvar på programmet efter att denna utgallring skett är de som programmets utformning passade för, de som var beredda på vad programmet skulle innebära och de som vuxit in i och accepterat programmet för vad det är. Detta innebär att de kvarvarande studenterna stärks i sin övertygelse om att programmet är bra och rätt, vilket figur 2 och 3 illustrerar.

Figur 2 – Inställning till programmet

Figur 3 – Förväntningar

Som det går att se i figur 2 så är samtliga respondenter Positiva eller Mycket positiva till programmet generellt, vilket tyder på att de studenter som är kvar verkligen tycks uppskatta programmet. I Figur 3 ser vi också att det i stor utsträckning stämmer överens med hur många som fått sina förväntningar på programmet uppfyllda.

[J]ag tror att de som är kvar är de som har fattat att det är så eller som fattade det från början. Det här kommer inte ge oss ett jobb direkt, så. [...] Sen finns det ju massa saker man kan göra som är starkt anknutna till det vi läser nu men man får liksom leta sig fram på ett annat sätt. Och jag tror att dom som är kvar var medvetna om det från början. Men dom som inte är kvar kanske inte riktigt hade förstått det. (Kim)

De som är kvar på det är programmet är starka individer som tror på sig själva och jämför inte sig själva med bilden... många hoppar av just på grund av det bemötandet med "vad är det du läser och vad blir du då" och det här klassiska... tänk på din framtid... (Lo)

Programmets utformning och krävande innehåll i kombination med det utomstående bemötande tycks alltså skapa en sorts utgallring. De som blir kvar på programmet bildar en kärna av individer som inser att programmet inte ger dem ett färdigt recept på vilket yrke de ska arbeta med, men som tror på programmet och som förstår vikten och relevansen av det som programmet har att erbjuda.

4.3. Förmågor

Som vi har sett ovan är studenterna som går kvar på programmet positivt inställda till Liberal Arts. Informanterna är inne på att det som de får med sig från Liberal Arts är sådant som varje högre utbildning, eller redan gymnasiet, borde ge studenterna. De förmågor och färdigheter som informanterna beskriver liknar i stor utsträckning både det som i bakgrundsavsnittet togs upp under begreppet bildning och det som Martha Nussbaum tagit upp som viktiga demokratiska förmågor. Programstudenterna får under programmet själva diskutera och förhålla sig både till bildningsbegreppet och till Martha Nussbaums filosofi vilket avspeglas i hur informanterna resonerar kring vilka förmågor de får med sig från programmet.

Ja men bara en sådan grej att kunna förstå att en motståndare också är en människa även om dom tycker annorlunda, sånt är oerhört viktigt och det är en del av kärnan i det här programmet att man lär sig att förstå att världen inte är svart och vit. Argument är argument och de har ingenting att göra med om din motståndare är en människa eller inte, och att inte demonisera folk. Sånt tycker jag är oerhört viktigt. (Kim)

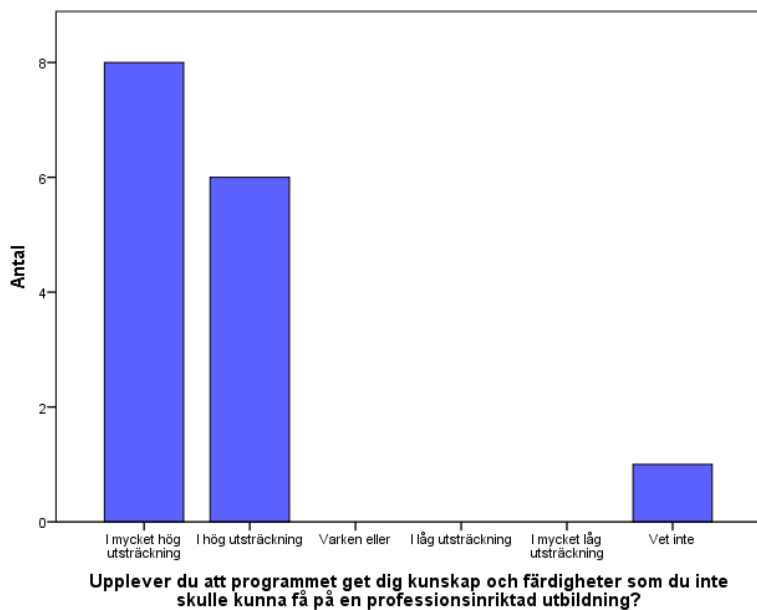
Ovanstående citat illustrerar väl informanternas syn på vikten av det toleranta och sokratiska samtalet vilket de anser saknas i dagens offentlighet. Programmet påverkar alltså deras

människosyn men ger också mer handfasta förmågor som samarbetsförmåga, förmåga att ta till sig och processa svåra texter, kunskapssökande och förmågan att betrakta världen utifrån flera olika perspektiv. Informanterna framhåller dock det kritiska tänkandet som den primära förmågan.

Det här med kritiskt tänkande är ju en sån stöttepelare som man märker att man verkligen verkligen lär sig för det prövar vi på hela tiden och när vi får helt nya kunskapsfält så gäller det ju att ha kritiskt tänk till det. (Charlie)

och det man märker när man kommer i andra sammanhang det är det kritiska tänkandet, vi läser mycket vi samlar och försöker strukturera information och sen lär vi oss att spy ut den här informationen på ett sätt som blir rimligt, logiskt och vad ska man säga, starkt, hållbart liksom. (Tory)

Notera här att informanterna använder ordet ”märker”, informanterna syftar på att deras förmåga till kritiskt tänkande blir extra synligt i förhållande till andra utbildningar och personer som har gått andra program än de själva. Framförallt anser de att denna och de andra förmågorna saknas hos många av de professionsinriktade utbildningarna, vilket verkar vara en allmän uppfattning hos programstudenterna vilket framgår av figur 4.

Figur 4 – Relation till andra program

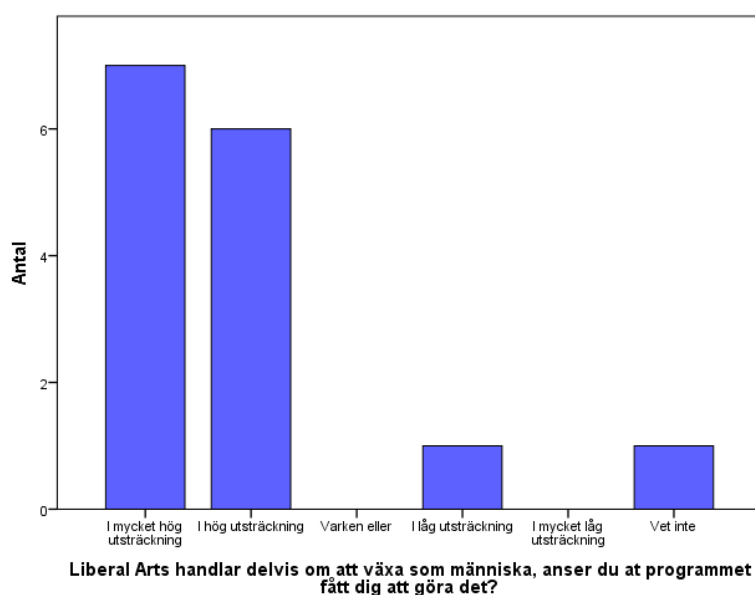
En informant fördjupar en av aspekterna i denna uppfattning, nämligen den att kunna betrakta världen med olika perspektiv:

Det är typiskt så folk som tar en utbildning, säg att du läser biologi, att du alltid går runt med det perspektivet, vilket är jättebra vet vi som har läst biologi men vi har också läst fysik och filosofi så vi nöjer oss aldrig med en bild av saker och ting. En som lagt alla sina marker på biologi kan bli fast i den förklaringsmodellen för alla problem. (Alex)

Men bildning och Liberal Arts handlar inte enbart om konkreta förmågor och färdigheter utan också om den mer abstrakta processen att växa som människa. Det framgår att informanterna har reflekterat över detta och har skapat sig en egen förståelse av bildningsbegreppet.

Bildningsbegreppet har ju ofta varit inne på det andliga och att man ska skola kropp och själ, ämnen som gymnastik och matematik gjorde människan formfast, man läste sådana ämnen för att jobba på bank. Inte för att kunna läsa kalkyler utan för att en sådan människa har integritet, den här personen stjälar nog inte, och det är inte länge sedan man tänkte så och det här var normen åtminstone i borgerligheten, och nu är det tvärt om nu är det snarare borgerligheten som vill betona nyttoaspekterna. (Lo)

I citatet framgår också att studenterna reflekterat över hur bildningen står i förhållande till den instrumentella nyttan och att det eventuellt finns en konflikt här som ska vidareutvecklas nedan. Vi kan med hjälp av den kvantitativa studien konstatera att programmet i stor utsträckning fått studenterna att uppleva att de har växt som människor på programmet (se figur 5), den känslan utsträcker sig alltså inte bara till informanterna i den kvalitativa studien.

Figur 5 – Växa som människa

4.4. Motstånd

Informanterna är väl medvetna om att deras typ av program inte tillhör det vanliga i dagens utbildningssystem. De är också medvetna om samhällets syn på högre utbildning och att de bryter mot denna syn. Informanterna upplever det som att de inte passar in i ett sådant tänkande och att det är en av de stora anledningarna till varför de valt den här typen av program.

Jag har personligen aldrig dragits mot instrumentella utbildningar, om du studerar det här i två år kan du hoppa direkt in i fabriken eller direkt in i det här företaget det har inte drivit mig för jag har inte kunnat sett var är jag i det där. (Tory)

Informanterna ser sig själva och sitt program, antingen uttalat eller indirekt som en slags motreaktion eller ett motstånd till resten av utbildningssystemet och samhällets utbildningssyn, mot den instrumentella utbildningen.

Jag tänker att det är... främst en motreaktion mot utbildningssystemet idag och vår gemensamma nämnare är att vi inte vet vad vi vill göra mer specifikt mer än att vi ser det som väl investerad tid att bilda oss, och det är ju ledordet verkligen, bildning då. (Charlie)

Informanterna menar alltså att de som går kvar på programmet har kommit till den insikten att Liberal Arts är något viktigt och deras attityd formas efter att de har förstått detta och det har inte de utomstående som bemöter deras val med oförståelse.

Men jag tror att dom som är kvar dom är lite så, ”fuck you” om du inte vill förstå det här så är det ditt problem inte mitt. (Alex)

Uppfattningen om programmet som ett motstånd eller ett ställningstagande är inte en förklaring till varför studenterna läser programmet men det framstår som en genomträngande känsla hos informanterna och hur de ser på sin egen position i förhållande till utomståendes syn på universitetet. Att utbildningens främsta syfte är att göra människor anställningsbara eller ge individer en färdig lösning på sin karriär är något de starkt vänder sig emot. Samtidigt är de noga med att sådana som tycker så vill de inte ha på sin utbildning utan programmet passar dem som delar uppfattning av programmets funktion.

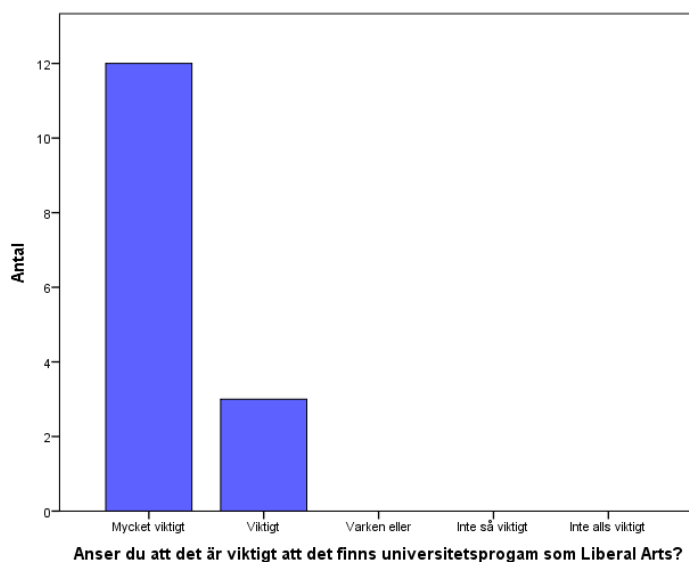
Inledningsvis hade jag verkligen så den känslan att det var ett ställningstagande. Men när man fattar att det här passar en så bra så är det väldigt svårt att känna något annat än att man gör det bara för att man vill. Men det är ju inga som är så glada som vi över att dom som Liberal Arts inte passade för sökte sig vidare för det handlar om att hitta det som är rätt för en. För det gynnar varken dem eller oss att man inte trivs där man är. (Lo)

Även om studenterna är oroliga för att andra utbildningar missar mycket viktigt som de själva lär sig och även om de är medvetna om hur högre utbildning har utvecklats de senaste decennierna så är de försiktigt positiva och menar att i dessa oroliga tider så kommer fler och fler börja ställa sig de frågor som deras program har de bästa svaren för. Informanterna tar upp Trump, högerpopulism och extremism som exempel på stora samhällsförändringar som de tror gynnar humaniora och bildning. De menar också att snart borde pendeln svänga vad gäller nyttotänket och högre utbildnings instrumentalitet och då finns deras program där som en början eller en återgång till bildningsidealet.

Det har tagit mig [...] år att själv kunna förklara vad liberal arts är så jag kan inte heller förvänta mig att folk ska förstå, men förhoppningsvis börjar fler läsa liberal arts och en vacker dag så svänger pendeln och vi slutar vara så nyttofokuserade och då kommer fler förstå. (Lo)

Framförallt tycks det vara insikten i betydelsen av bildning, humaniora och deras förmågor som håller kvar studenterna. Som figur 6 visar är synen på vikten av programmet entydigt. En informant sammanfattar känslan på ett belysande sätt

Vi vill ju se oss själva som pionjärer i liksom, i motreaktion till det svenska utbildningssystemet och just därför, jag ville heller inte sluta av den anledningen, för det känns så himla viktigt, att inte tvingas in av sociala normer att det bara är det som får styra mitt yrkesliv eller sådär. (Charlie)

Figur 6 – Viktigt med programmet

Sammanfattningsvis går det att se ett mönster i berättelserna från informanterna som också stärks av enkätundersökningen. Det oförstående och ifrågasättande bemötandet leder tillsammans med några andra anledningar till en slags utgallring bland studenterna på programmet. De som blir kvar inser och värdesätter de förmågor de får med sig på utbildningen och det uppstår antingen uttalat eller indirekt en känsla av motstånd hos studenterna. Den här processen tolkas vidare i diskussionsavsnittet.

4.5. Analys och tolkning

Den här studien syftar till att skapa en förståelse för studierna i Liberal Arts utifrån studenternas upplevelser. Syftet är att liksom mycket annan undersökande kvalitativ forskning studera vilken mening som kan tillskrivas olika fenomen som involverar människors vardag (Yin, 2013). Det har alltså varit mitt syfte att utifrån studenternas egna upplevelser av studierna i Liberal Arts bygga upp en förståelse och tolka upplevelserna på ett meningsfullt sätt. Den processen inleddes redan i resultatdelen där jag med utgångspunkt i bearbetningen av det empiriska materialet strukturerade resultatredovisningen utifrån min tolkning av informanternas berättelser. I följande avsnitt skall jag med hjälp av Foucaults maktperspektiv fördjupa förståelsen. Här vill jag återigen poängtera att studien har haft en induktiv ansats och således inte på förhand utgått från Foucaults maktperspektiv utan perspektivet har anlagts efter hand och under tiden som det empiriska materialet analyserades. Det kan vara något missvisande att teoriavsnittet kommer före metod och resultat i uppsatsens disposition men detta ska alltså inte tolkas som att teorin utgör en utgångspunkt för studien.

Om vi inledningsvis anlägger maktperspektivet på den högre utbildningens roll i kunskapsekonomin kan vi som vi redan gjorde i teoriavsnittet konstatera att högre utbildning kan tolkas som en institution genom vilken det produceras samhällsnyttiga subjekt. Högre utbildning har genom att producera och lära ut kunskap en central roll i det som Foucault benämnt som governmentality. Med Foucaults maktperspektiv kan alltså utbildningssystemet i bred bemärkelse betraktas som en maktutövning i form av produktionen och programmeringen av vissa typer av önskvärda subjekt. Där makt utövas finns det också motstånd eller motmakt, det är alltså rimligt att påstå att det inom utbildningssystemet uppstår och existerar olika former av motstånd mot den typen av maktutövning som sker. Om den typ av subjekt som produceras är den nyttige, anställningsbare, specialiserade och produktive medborgaren som kunskapsekonomin efterfrågar så är det också rimligt att anta att det är mot denna typ av subjekt som motståndet vänder sig. Det är så vi kan tolka Liberal Arts.

I resultatdelen beskrivs det hur studenterna blir bemötta av utomstående när de berättar att de studerar Liberal Arts. Studenterna upplever att de möts av oförståelse och i många fall ifrågasättande. Genom bemötandet som central faktor så sker det en utgallring från programmet där endast en kärna av studenter blir kvar, dessa studenter är de som från början eller på vägen känner att programmet är rätt för dem oavsett vad samhället och utomstående anser. Dessa studenter bildar eller har bildat en förståelse för programmets relevans, betydelse

och vikt samt de förmågor programmet utrustar dem med i relation till många andra utbildningar i dagens utbildningssystem. Det finns här, oavsett om det var så från början eller har uppstått, ett antingen uttalat eller implicit motstånd som studenterna utövar bara genom att fortsätta studera och stå för sitt val av program. Hur kan vi utifrån Foucaults maktperspektiv förstå denna process och dess enskilda delar?

För att besvara den frågan måste vi besvara hur makten verkar. Makten verkar genom diskurser och genom normalisering. Genom vårt sätt att tala om saker och ting påverkar diskurserna vårt sätt att tänka om detsamma, genom att kontrastera det normala mot det avvikande utformas våra diskurser för att påverka individer i riktning mot det normala. Informanterna har beskrivit hur de möts av frågor som ”vad blir du” och ”vad ska du jobba med” vilket kan tolkas som en diskurs som framhäver betydelsen av att ”bli något” och ”skaffa ett jobb” och som talar om utbildning som vägen till detta. Bemötandet av Liberal Arts-studenterna kan alltså tolkas som en konsekvens av att det finns en dominerande utbildningsdiskurs som stöter på något som avviker från den. Genom diskursens notoriska karaktär skapas en normaliseringsprocess genom vilken fler och fler studenter antingen på grund av den externa diskursen eller genom att internalisera diskursen går från det avvikande till det som är norm och lämnar programmet. Denna process hjälps också av push-faktorer som att programmet är avancerat och kräver mycket läsning. Den utgallring som beskrevs i resultatdelen kan alltså tolkas som en normaliseringsprocess.

Motstånd i Foucaults perspektiv behöver inte bestå i organiserade handlingar. Motmakten är lika decentraliserad, spridd och komplex som själva makten. Motstånd i fallet Liberal Arts kan alltså bestå i själva existensen av programmet själv, av valet att gå programmet och av övertygelsen att gå kvar på programmet. Motståndet formeras genom den växande insikten att programmet är viktigt trots att det avviker från den dominerande utbildningssynen och motståndet manifesteras varje gång studenterna står upp för programmet, dess idé och de förmågor programmet frambringar. Stephen Ball använder begreppet förvägran, att förvägra diskurser, jämförelser och normer tillträde och inverkan på oss, till exempel som när informanten Lo säger ”De som är kvar på det är programmet är starka individer som tror på sig själva och jämför inte sig själva med bilden”. Motmakt behöver inte vara något aktivt, det kan vara något passivt, det kan vara att fortsätta med sin vardagliga praktik, det kan vara att vägra låta sig programmeras som ett visst subjekt, det kan vara att fortsätta studera Liberal Arts.

Sammanfattningsvis har jag alltså försökt att fördjupa förståelsen av studenternas upplevelser av Liberal Arts genom att anlägga ett foucauldianskt maktperspektiv. Med perspektivet framträder två rörelser, en normaliseringsprocess som verkar genom den dominerande diskursen om utbildning och en motståndprocess som formeras hos de studenter som fortsätter läsa programmet. Det kan således slutligen konstateras att studiet av Liberal Arts kan ses som ett motstånd mot den maktutövning utbildningssystemet organiserar genom produktionen av det samhällsnyttiga subjektet i den globaliserade kunskapsekonomin.

5. Diskussion

5.1 Resultatdiskussion

5.1.1. Slutsatser och besvarande av frågeställningar

Utifrån analysen, resultatet och tolkningen har undersökningen uppnått en förståelse för studierna av Liberal Arts som kretsar kring två motsatta processer, dessa processer är starkt kopplade till makt i Foucaults förståelse av makten. Den ena processen är en normaliseringsprocess där samhälleliga diskurser i form av det bemötande som studenterna får av utomstående bidrar till en utgallring av studenter från programmet. Den andra processen är en motståndprocess i vilken studenterna vägrar låta sig bestämmas av utomstående diskurser utan fortsätter på programmet med en insikt om vikten av de förmågor som programmet ger och att de många avseenden är pionjärer i förhållande till övriga utbildningssystemet. Denna förståelse har uppnåtts genom att besvara studiens frågeställningar. I resultatdelen ges utförliga svar på studiens frågor om förmågor, bemötande och relation till utbildningssystemet och tillsammans har det skapat en förståelse och en slutsats som väl uppnår studiens syfte.

5.1.2. Instrumentell och icke-instrumentell utbildning

Den här studien har varit en fallstudie av ett avgränsat fall för att öka förståelsen av det större forskningsproblem som jag i introduktionen beskrev som ”hur kommer det sig att i en tid av ekonomiskt instrumentaliserad universitetsutbildning, studenter studerar ett bildande program utan någon direkt professionsinriktning?”. I bakgrundsavsnittet målade jag upp de två idealtyperna instrumentell och icke-instrumentell utbildning, vilka sedan förankrades i den tidigare forskningen. Min studie har inte löst gåtan eller slutgiltigt besvarat forskningsproblemet men har bidragit med ett svar, nämligen att den instrumentella utbildningen kan ses som en normaliserande norm och att icke-instrumentell utbildning kan

ses som avvikande och som ett motstånd. Vi kan alltså, åtminstone om vi använder oss av Foucaults maktperspektiv förstå det jag kallat icke-instrumentell utbildning, både existensen och utövandet av det, som en motståndshandling. Den insikten betraktar jag som denna studies viktigaste kunskapsbidrag. Det är också en förhoppning att dessa insikter kan hjälpa programansvarig institution att bättre förstå sitt program, sina studenter och deras studier av programmet.

Jag vill för att tydliggöra möjligheten av flera tolkningar lyfta fram en alternativ tolkning av studiens resultat. Ett annat sätt att tolka Liberal Arts är att se det som en exklusiv och elitistisk institution där ”utgallringen” kan ses som att agnarna skiljs från vetet och där de kvarvarande studenterna är de som kan ta sig råd att läsa ett bildande program. Om exempelvis Bourdieus begrepp hade applicerats hade vi kunnat tolka Liberal Arts som en *distinktion* som utövas av studenter med högt *kulturellt kapital* (Bourdieu, 1993). De motstånd jag har talat om skulle då kunna ses som en elitformering för de som har kapital nog att bilda sig snarare än att behöva investera i en instrumentell, professionsinriktad utbildning. Enligt den här tolkningen kan alltså icke-instrumentell utbildning ses som mer av ett kulturellt elitistiskt fenomen än ett motstånd. Den tolkning jag har gjort är alltså inte entydigt och uteslutande given av mitt resultat, men tolkningarna är inte heller inkommensurabla utan båda kan tillsammans bidra till förståelsen av programmet. Valet av Foucaults maktperspektiv för denna studie grundar sig i att jag ansåg att den utifrån bakgrundslitteraturen, tidigare forskning, metodologin och med förankring i resultatet erbjöd den rimligaste och mest genomgående förståelsen för studierna i Liberal Arts. Foucaults perspektiv hade större förankring i empirin än den ovan presenterade.

5.1.3. Tidigare forskning

Det kan vara på sin plats att kommentera studiens resultat i förhållande till den tidigare forskningen på området. Det kan konstateras att studien både bekräftar och motsäger delar av den tidigare forskningen.

Undersökningen stärker, som redan har anmärkts, relevansen i användningen av begreppsbar instrumentell/icke-instrumentell utbildning som hos Dzin (2009) och Tomlinson (2015) i lite annan kontext motsvaras av ”kunskap som varugörande/kunskap som bildning” respektive ”employability/developmental”. Liknande begreppspår hittar vi som vi sett även hos Nussbaum (2009) och hos Gustavsson (2009). Min studie visar att begreppsparen, oavsett vilken form de tar är användbara för att undersöka och förstå dagens utbildningssystem och dess förändringar.

Rapporterna från Lund och Göteborgs universitet pekade på en i huvudsak instrumentell utbildningssyn även hos många humaniorastudenter. Tomlinsons studier visade på en ambivalens. Liberal Arts verkar motsätta sig båda dessa, det tycks varken finnas ambivalens eller instrumentell syn hos de informanter som deltagit i min studie, inte heller den kvantitativa datan tyder på något sådant. Det kan bero på att den utgallring som jag redovisat minskar sådana tendenser, det kan också handla om att Liberal Arts har bildning och icke-instrumentalitet som premisser redan från början. Denna spänning visar på att fler studier av humaniorastudenter behöver genomföras utifrån Foucaults maktperspektiv för att kolla om förståelsen för studierna sträcker sig utanför mitt aktuella fall.

Vad gäller forskningen och förståelsen av Liberal Arts som framväxande fenomen har mitt resultat bidragit i två bemärkelser. För det första genom att visa att studenterna själva ser sig som både ekonomiskt och samhällsrelaterat relevanta, även om de inte själva primärt är upptagna av sin ekonomiska nytta (eller anställningsbarhet). För det andra genom att bekräfta eller snarare fördjupa förståelsen av Liberal Arts som ett "motnarrativ". Studenterna ser inte sig själva som pionjärer i betydelsen av ekonomiska aktörer i en globaliserad ekonomi, utan som pionjärer snarare i bemärkelsen som samhällsrelaterade eller demokratiska aktörer. Framväxten eller "trenden" Liberal Arts bör åtminstone utifrån den här studien tolkas som en motståndsrörelse mot utbildningssystemets utveckling åtminstone till dess att diskurserna om Liberal Arts ekonomiska värde tar sig bortom vissa begränsade akademiska och politiska rum eller nyliberala tankesmedjor.

5.1.4. Implikationer

Studien har flera inom såväl som utomvetenskapliga implikationer. Den största implikationen jag vill lyfta fram, är att programmet är viktigt och borde fortgå. Programmet är viktigt som en demokratisk institution och är viktigt ur emancipatoriskt hänseende. Programmet upplevs som frigörande.

Forskning om universitetets förändring i och med globalisering och nyliberalism är omfattande, men det behövs mer forskning kring hur studenterna påverkas och upplever detta. Det behövs studier i vad som tillkommer och vad som försvinner i sådana förändringar samt det som hamnar i skärningspunkten. Min studie ger inget universellt svar, mitt resultat går inte att generalisera till alla humaniorastudenter eller alla studenter som läser icke-instrumentella utbildningar, men min studie har bidragit med en tolkning och skapat en förståelse av ett komplicerat fenomen. Andra studier måste bidra med att lyfta blicken, mot annan humaniora,

mot samhällsvetenskap och beteendevetenskap. Jag har själv studerat vad som kan klassificeras som en icke-instrumentell utbildning (eller kanske en semi-instrumentell utbildning) inom pedagogik, var platsar den utbildningen i det förändrade universitetet och hur upplevs en sådan utbildning av studenterna? Finns det likheter och skillnader? En studie av det här fenomenet borde med lite mer resurser kunna göras longitudinell eller komparativ. Jag hoppas att den här studien kan ses som ett viktigt bidrag till en större forskningsproblematik som det behövs många fler bidrag för att helt kunna förstå och lösa.

5.2. Metoddiskussion

Det känns i slutändan bra att min studie inkluderade en kvantitativ del eftersom det lyfte studien, förankrade informanternas utsagor och gjorde dem mer generaliserbara. Men studien hade i ärlighetens namn kunnat genomföras utan enkätstudien, man hade då kunnat lägga resurserna på att genomföra ett antal fler djupintervjuer för att bredda och fördjupa det kvalitativa materialet. Eftersom grunden i studien var fenomenologisk och individfokuserad så kändes enkäten ibland onödig. Dock anser jag nu att enkätstudien fyller en viktig funktion i resultatdelen samt att den bidrar till att, som jag nämnde i uppsatsens inledning, ge den ansvariga institutionen en inblick i vad studenterna tycker om programmet utan det endast är några studenters subjektiva uppfattningar.

När det kommer till datainsamlingen upplevde jag att allt flöt på väldigt smidigt och att insamlingsfasen inte alls var så resurskrävande som jag hade beräknat. Det kan som jag redan nämnt bero på att antalet studenter var färre än väntat men även själva kontakten, tillträdet och samarbetsviljan upplevde jag som mycket okomplicerad. Detta gav mig extra tid att lägga på bearbetning och analys av materialet. Däremot var det var svårare än jag trodde att genomföra en induktiv kvalitativ innehållsanalys av intervjumaterialet. Jag upplevde hela tiden en överhängande risk att analysen skulle bli godtycklig. Eftersom mina ”koder” eller ”kategorier” inte härleddes ur någon teori så kände jag en osäkerhet på varför de var legitima. Min osäkerhet överkoms dock av insikten att mycket kvalitativ forskning går till på samma sätt och att det också är förankrat i metodlitteraturen. I kvalitativa innehållsanalyser är forskaren själv en stor del av själva analysinstrumentet och om materialet genomarbetas systematiskt och kategorier, mönster och teman prövas fram och tillbaka så kan resultatet anses tillförlitligt. Sedan kom svårigheten att välja ett relevant teoretiskt perspektiv, men så fort jag hade formulerat tesen om motstånd så kändes Foucaults maktperspektiv självklart och visade sig också mycket framgångsrikt när det gällde att tolka resultatet.

En invändning mot metoden skulle kunna vara att det kvalitativa materialet var för litet. Totalt handlade det om två timmar intervju material (60+30+30 min). Då ska man komma ihåg att det var totalt fem av nitton studenter eller 26 % av den totala populationen som intervjuades vilket är ett väldigt stort urval. Dessutom backas deras upplevelser upp av och förankras i enkätstudiens resultat genom ett antal variabler. En studie kan alltid bygga på mer data men utifrån omständigheterna som omger en kandidatuppsats är det inte mängden data utan vad man kan säga utifrån den som avgör kvaliteten på studien.

Till sist vill jag också nämna två aspekter av min metod som övervägdes men som i mån av tid och utformning valdes bort. Båda aspekterna hade troligen bidragit till en mer omfattande bild av resultatet men fick tyvärr prioriteras bort. Den första aspekten var att intervjua en eller flera studenter från en instrumentell utbildning för att ge möjligheten att kontrastera mina informanternas upplevelser mot "sin motsats". Enligt min metodologi var det dock informanternas egna erfarenheter som utgjorde studieobjektet, inte hur de stod i relation till några andras utsagor. Den andra aspekten som var ett förslag från min handledare var att intervjua en student som hade hoppat av programmet för att bygga förståelsen på varför folk hoppade av på annat än mina egna och mina informanternas spekulationer. Här kan jag säga att jag inte har någon bättre förklaring än att jag bedömde tidsåtgången för en sådan intervju och följande bearbetning som för stor i förhållande till vad jag vid den tidpunkten hade att göra. Jag anser dessutom att den förståelsen jag ändå lyckades bygga upp håller tillräckligt god kvalitet.

5.3 Slutord

Den här studien har syftat till att undersöka hur det går att förstå studierna av kandidatprogrammet i Liberal Arts vid Göteborgs Universitet utifrån studenternas upplevelser av att studera en icke-instrumentell utbildning. Studien har genom att besvara vilka förmågor programmet ger, hur studenterna blir bemötta av utomstående och hur studenterna ser på programmet i relation till övriga utbildningssystemet dragit slutsatsen att programstudenterna utsätts för en normaliseringsprocess mot vilken det uppstår ett motstånd där de kvarvarande programstudenterna förvägrar vissa diskurser tillträde. Studien har belyst en större utbildningsvetenskaplig problematik gällande icke-instrumentella utbildningar inom det instrumentella universitetet och bidragit till en förståelse för hur studenter upplever sådana utbildningar. Även om flera tolkningar av Liberal Arts är möjliga så anser jag att studien har visat att icke-instrumentell utbildning kan betraktas som en motståndshandling vilket

implicerar att Liberal Arts fyller en viktig funktion i dagens universitet. I en tid när samhället i allmänhet och universitetet i synnerhet förordar ”education for profit” så står Liberal Arts upp för ”education for freedom”. Det återstår att se om ”education for freedom” kan bryta ny mark i framtiden. Det återstår att se om studenterna verkligen är pionjärer.

6. Referenslista

- Ball, S. (2010). The teacher's soul and the terrors of performativity. *Journal of Education Policy*, 18(2), 215-228.
- Ball, S. (2012). Performativity, Commodification and Commitment: An I-Spy Guide to the Neoliberal University. *British Journal of Educational Studies*, 60(1), 17-28.
- Ball, S. (2015). Subjectivity as a site of struggle: refusing neoliberalism? *British Journal of Sociology of Education*, 37(8), 1129-1146.
- Bergström, G., Boréus, K. (Red.). (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bourdieu, P. (1994) *Kultursociologiska texter. I urval av Donald Broady & Mikael Palme*. Stockholm: Brutus Östlings Förlag.
- Burman, A. (Red.). (2011). *Det goda lärandet. En antologi om liberal arts education*. Lund: Studentlitteratur.
- Burman, A. (Red.). (2014). *Att växa som människa. Om bildningens traditioner och praktiker*. Stockholm: Södertörns Högskola
- Burman, A. (2014). Konsten att växa som människa. I Burman, A. (Red.). *Att växa som människa. Om bildningens traditioner och praktiker* (s. 5-19). Stockholm: Södertörns Högskola
- Djurfeldt, G., Larsson, R., Stjärnhagen, O. (2010). *Statistisk verktygslåda – samhällsvetenskaplig orsaksanalys med kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Dzin, A. (2009). *Kunskapssyner och kunskapens vyer – Om kunskapssamhällets effektiviseringar och universitetens själ, med exempel från Karlstads universitet*. (Doktorsavhandling, Karlstad University Studies, 2009:14). Karlstad: Universitetstryckeriet.
- Engdahl, O. Larsson, B. (2011). *Sociologiska Perspektiv. Grundläggande begrepp och teorier*. Lund: Studentlitteratur.
- Gilje, N. & Grimen, H. (2007). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.

- Gillespie, S. (2001). Opening Minds: The International Liberal Education Movement. *World Policy Journal*, 18(4), 79-89.
- Godwin, Kara. (2015). The Counter Narrative: Critical Analysis of Liberal Education in Global Context. *New Global Studies*, 9(3), 223-243.
- Gustavsson, B. (2009). *Utbildningens förändrade villkor*. Stockholm: Liber.
- Gustavsson, B. (2014). Bildning och kritiskt tänkande i teori och praktik. I Burman, A. (Red.). *Att växa som människa. Om bildningens traditioner och praktiker* (s. 183-207). Stockholm: Södertörns Högskola.
- Göteborgs Universitet. (2017a). *Liberal arts, kandidatprogram, 180hp*. Hämtad 2017-05-19 från <http://hum.gu.se/utbildning/grundniva/program/liberal-arts>
- Göteborgs Universitet. (2017b). *Liberal arts, kandidatprogram, 180hp*. Hämtad 2017-05-19 från <http://flov.gu.se/utbildning/grundniva/liberal-arts>
- GUL – Öppna Sidor. (2017). *Liberal Arts, kandidatprogram*. Hämtad 2017-05-19 från <https://gul.gu.se/public/courseId/48390/lang-sv/publicPage.do>
- Held, D & McGrew, A. (2007). *Globalization/Anti-Globalization: Beyond the Great Divide*. London: Polity.
- Höjer, S. & Dellgran, P. (2013). Academization of social work in Sweden and China. *China Journal of Social Work*, 6(3), 244-352.
- Hörnqvist, M. (2012). *En annan Foucault. Maktens problematik*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Jensen O. K. & Lennartsdotter, C. (2006) *Humanister på tvärs af Øresund. Sammenligning af arbejdsmarkedet for humaniora/examinerade i Danmark og Sverige, herunder Øresundsregionen*. Köpenhamn: Köpenhamns universitet.
- Liedman, S-E. (2011). *Hets! En bok om skolan*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Lökken, K. (2007) *En kedja av händelser - etnologin är en del av helheten En uppföljning av tidigare etnologistudenter vid Göteborgs universitet*. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Lunds Universitet. (2008). *Humaniora i yrkeslivet*. Lund: Lunds Universitet.

- Lunds Universitet. (2002). *Humanistiska studier och arbetslivet. Uppföljning av studenter efter avslutad utbildning*. Lund: Lunds Universitet.
- Marshall, C. & Rossman, G. B. (2016). *Designing qualitative research*. Thousand Oaks, California: Sage
- McDonald, Cath & Marston, Greg. (2005) Workfare as Welfare: Governing Unemployment, in the Advanced Liberal State, *Critical Social Policy*, 25(3), 374-401.
- Miller, Peter & Rose, Nikolas. (1995). Governing Economic Life, *Economy & Society*, 19(1), 1-31.
- Månson, P. (Red.). (2000). *Moderna Samhällsteorier. Traditioner riktningar teoretiker*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.
- Nussbaum, M. C. (2009). Education for profit. Education for freedom. *Liberal education*, 95(3), 6-13.
- Nussbaum, M. C. (2010). *Not for profit: why democracy needs the humanities*. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Shields, R. (2013). *Globalization and international education*. London: Bloomsbury.
- Spring, J. (2008). Research on Globalization and Education. *Review of Educational Research*, 78(2), 330–363.
- Tomlinson, M. (2015). Between instrumental and developmental learning: ambivalence in student values and identity positions in marketized UK higher education. *International Journal of Lifelong Education*, 24(5), 569-588.
- Tomlinson, M. (2016). The Impact of Market-Driven Higher Education on Student-University Relations: Investing, Consuming and Competing. *Higher Education Policy*, 29, 149-166.
- Universitet- och Högskolerådet. (2017). *Antagningsstatistik*. Hämtad: 2017-05-19 från <https://statistik.uhr.se/>
- Van der Wende, M. (2011). The Emergence of Liberal Arts and Sciences Education in Europe: A Comparative Perspective. *Higher Education Policy*, 24, 233-253.
- Yin, R. (2013). *Kvalitativ forskning från start till mål*. Lund: Studentlitteratur.

7. Appendix 1 – Enkät

Enkätstudie om programstudenters upplevelse av Liberal Arts vid GU

Som respondent kommer du vara anonym. Dina svar kommer endast användas i forskningssyfte.

Du har både rätt till att inte delta i studien och att avstå från att svara på enskilda frågor.

Del 1

1. Studerar du Kandidatprogrammet i Liberal Arts vid Göteborgs Universitet?

Ja [] Nej []

2. Identifierar du dig som: Man [] Kvinna [] Annat []

3. Vilken är din nuvarande ålder? _____ år gammal.

4. Vilken är dina föräldrars högsta avslutade utbildning?

Grundskola [] Gymnasium [] Universitet/högskola 3 år el. kortare []

Universitet/högskola längre än 3 år? [] Doktorsexamen [] Annat (t.ex. Folkhögskola) []

5. Är du född i Sverige? Ja [] Nej [] Vet inte []

Del 2

6. Hade du studerat vid högre utbildning innan du började läsa Liberal Arts?

Ja [] Nej []

Om ja, vadå? _____

7. Beskriv kortfattat hur det kommer sig att du valde att studera Liberal Arts?

8. I vilken utsträckning har programmet hittills levt upp till de förväntningar du hade då du började?

- Mycket stor utsträckning
- Stor utsträckning
- Varken eller Vet inte
- Liten utsträckning
- Mycket liten utsträckning

Del 3**9. Vilken är din generella inställning till kandidatprogrammet i Liberal Arts?**

Mycket positiv Positiv Varken eller Negativ Mycket negativ Vet inte

10. Händer det att du tvivlar på om programmet är rätt för dig?

Ofta Ibland Sällan Aldrig Vet inte

11. Upplever du att ditt val att studera Liberal Arts blir ifrågasatt av andra?

Ofta Ibland Sällan Aldrig Vet inte

12. Anser du att det är viktigt att det finns universitetsprogram som Liberal Arts?

Mycket viktigt Viktigt Varken eller Inte så viktigt Inte alls viktigt Vet inte

Del 4**13. Upplever du att programmet är relevant för vad du vill göra i framtiden?**

I mycket hög utsträckning I hög utsträckning Varken eller

I låg utsträckning I mycket låg utsträckning Vet inte

14. Liberal Arts handlar delvis om att växa som människa, anser du att programmet fått dig att göra det?

I mycket hög utsträckning I hög utsträckning Varken eller
I låg utsträckning I mycket låg utsträckning Vet inte

15. Upplever du att programmet gett dig kunskap och färdigheter som du inte skulle kunna få på en professionsinriktad utbildning?

I mycket hög utsträckning I hög utsträckning Varken eller

I låg utsträckning I mycket låg utsträckning Vet inte

16. Har du efter examen tänkt studera vidare på avancerad nivå?

Ja Nej Vet inte

17. Hur ser du på utsikten att programmet leder till ett arbete?

Mycket positivt [] Positivt [] Varken eller [] Negativt [] Mycket negativt [] Vet inte []

Sista frågan: Skulle du kunna tänka dig att ställa upp på en kortare (ca 30 min) intervju där du utvecklar din upplevelse av programmet? Om JA, skriv mail och/eller telefonnr

här _____

STORT TACK FÖR DIN MEDVERKAN

8. Appendix 2 – Intervjuguide

1. Vad är Liberal Arts?
2. Kan du beskriva vad kandidatprogrammet i Liberal Arts går ut på?
3. Hur kommer det sig att du valde att läsa Liberal Arts?
4. Hur resonerade du när du valde en så pass bred och generell utbildning?
5. Vilka människor passar Liberal Arts för? Vem ska man vara för att ha glädje av studierna?
6. Kan du berätta hur det är att läsa Liberal Arts?
7. Varför behövs Liberal Arts idag?
8. Upplever du att du blir ifrågasatt på grund av vad du valt att studera? Hur brukar folk reagera?
9. Hur har Liberal Arts påverkat din syn på utbildning och bildning?
10. Hur upplever du det att läsa ett program med så tydligt bildningsfokus när så många universitetsutbildningar idag är professionsinriktade och ska ge specialistkunskaper?
11. Berätta om dina framtidsplaner?
12. Hur tror du att det du får med dig från Liberal Arts kommer påverka din framtid?
13. Programmet leder ju inte till något självklart jobb eller så, hur ser du på det?
14. Hur kommer du kunna använda det du lär dig på programmet i arbetslivet?